

ПУБЛІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ

*Аналітичний матеріал за результатами
реалізації проекту «Інформація про публічних осіб
та впровадження систем обліку публічної інформації»*

за підтримки
Міжнародного Фонду «Відродження»

Публічна інформація та інформація суспільного інтересу.

Аналітичний матеріал за результатами реалізації проекту «Інформація про публічних осіб та впровадження систем обліку публічної інформації».

За заг. ред. Булгакової М.Г., Львів: ЕДЦ «Правова аналітика», 2013. – 124 с.

Колектив авторів:

Булгакова М.Г. (розділи 2, 4, 8, 9).

Петрів А.Л. (розділи 1, 3, 5, 6, 7).

Публікація присвячена розкриттю понять публічної інформації та інформації суспільного інтересу. Автори аналізують питання обмеження доступу до інформації, в т.ч. правові підстави та порядок віднесення відомостей до таких, що становлять службову інформацію. У публікації описано результати моніторингу впровадження систем обліку публічної інформації, яка знаходиться у володінні органів державної виконавчої влади. Авторами проаналізовані рішення Європейського суду з прав людини у справах про свободу вираження поглядів, в тому числі ті, які приймалися щодо України. Особлива увага приділена впровадженню практики Європейського суду з прав людини щодо відкритості інформації про публічних осіб та членів їх сімей з питань, що становлять суспільний інтерес. Авторами досліджено механізми запиту інформації суспільного інтересу, порядок оскарження порушень при неотриманні відповідної інформації, запропоновано законодавчі зміни для гармонізації українського законодавства з правовою позицією Європейського суду з прав людини.

Погляди та висновки, викладені в цій публікації,
можуть не співпадати з позицією МФ «Відродження»

Громадська організація
«Експертно-дорадчий центр «Правова аналітика»
Поштова адреса: А/с 3060, м. Львів, 79017, Україна
Тел./факс: +38-032-2257718
<http://legalanalytics.com.ua>, office@legalanalytics.com.ua

© ГО «ЕДЦ «Правова аналітика», 2013

Зміст

Вступ-----	с. 5
1. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні -----	с. 8
2. Обмеження доступу до інформації-----	с. 13
3. Переліки відомостей, що становлять службову інформацію-----	с. 18
4. Інформація, що становить суспільний інтерес -----	с. 21
5. Доступ до інформації про публічних осіб -----	с. 23
6. Системи обліку публічної інформації органів державної влади -----	с. 28
7. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію -----	с. 35
8. Практика Європейського суду з прав людини у сфері доступу до інформації -----	с. 37
9. Рішення Європейського суду з прав людини у сфері доступу до інформації проти України -----	с. 44
10. Додатки-----	с. 56
- Конституція України (витяги) -----	с. 57
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»-----	с. 74
- Закон України «Про державну таємницю» (витяги)-----	с. 88
- Закон України «Про звернення громадян» (витяги)-----	с. 102
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяги)-----	с. 109
- Закон України «Про прокуратуру» (витяги)-----	с. 111
- Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (витяги)-----	с. 113

❖ «Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ) висловлює стурбованість спробами відновити кримінальні переслідування за дифамацію у законодавстві України».

❖ «ПАРЄ стурбована рекордною кількістю порушень проти журналістів, зафіксованих в Україні протягом останніх 10 років, особливо під час парламентських виборів 2012 року».

❖ «ПАРЄ шкодує, що питання власності медіа не є відкритими у всіх країнах-членах і просить їх прийняти необхідні положення, щоб поставити цьому край. Неналежна відкритість типово використовується, щоб приховати політичний чи комерційний інтерес у контролі основних медіа компаній. ПАРЄ закликає країни-учасниці до взяття належних заходів для забезпечення відкритості медіа та плюралізму і забезпечення журналістських стандартів».

❖ «ПАРЄ відзначає із стурбованістю нещодавні інциденти змови медіа та їх власників із політичними та державними діячами, що підриває довіру громадськості до демократичного управління і незалежних медіа. Політики та державні діячі повинні уникати будь-якого зв'язку із медіа, який може привести до конфлікту інтересу, повинно бути впроваджене антикорупційне законодавство у даній сфері і медіа та журналісти повинні дотримуватися їх професійної етики».

**Резолюція Парламентської
Асамблеї Ради Європи 1920 (2013)
про стан свободи медіа в Європі**

Вступ

Право на інформацію є одним із фундаментальних прав, яке забезпечує розвиток особистості, функціонування правової держави, розвиток та становлення громадянського суспільства, і є передумовою існування демократичного устрою держави. Без належної реалізації права на інформацію забезпечення інших прав особи є неможливим.

В останні роки можна спостерігати деяке покращення роботи органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні у сфері доступу до інформації. Зокрема, мова йде про створення систем обліку публічної інформації в органах державної влади, створення спеціальних підрозділів і відділів у органах державної влади, які займаються питаннями забезпечення доступу до інформації про діяльність відповідного органу. Більше уваги приді-

➤ У 99 % рішень Європейського суду з прав людини проти України визнано порушення Україною норм Європейської конвенції (статистика по усіх країнах – 83% порушень серед розглянутих справ).¹

➤ Лише 1 % рішень Європейського суду проти України, стосувалися права на свободу вираження поглядів (9 рішень з 822 рішень проти України).²

➤ Частка рішень про порушення Україною ст. 10 Європейської конвенції в масиві усіх рішень за даною статтею становить 1,8% (9 рішень з 479 рішень про порушення ст. 10).³

➤ 3,2 % усіх рішень Європейського суду, якими визнано порушення норм Конвенції, стосувалися права на свободу вираження поглядів (479 рішень із загальної кількості 14854 рішень, прийнятих Євросудом).⁴

➤ У 2012 році Європейським судом прийнято 71 рішення проти України і в 69 випадках визнано порушення норм Конвенції. Кількість скарг, поданих проти України в цьому ж році і прийнятих судом до розгляду – 7 796.⁵

¹ Statistics on Judgements by State. Statistics 1959-2010. ECHR. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E6B7605E-6D3C-4E85-A84D-6DD59C69F212/0/Graphique_violation_en.pdf.

² Violation by article and by State. 1959-2011. ECHR. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/2B783BFF-39C9-455C-B7C7-F821056BF32A/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Совет Европы. Украина. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://hub.coe.int/web/coe-portal/country/ukraine?dynLink=true&layoutId=172&dlgroupId=10226&fromArticleId=>

ляється питанням надання інформації на запити громадян, активному інформуванню громадськості, а також більш широкому висвітленню інформації на сайтах органів державної влади тощо.

При цьому багато питань у сфері доступу до інформації залишаються проблемними та досі не вирішеними у правовому полі. Так, в багатьох випадках низькою є якість інформування органами державної влади, не забезпечено достатній та належний контроль в даній сфері з боку вищестоящих та наглядових інстанцій. Проблемними залишаються питання відкритості та обмеження доступу до інформації, незабезпечення на практиці балансу між конкуруючими нормами про захист таємниці особистого життя та права на доступ до інформації, а також невиконання законодавства про доступ до інформації, в тому числі представниками законодавчої гілки влади. Негативною є тенденція, згідно якої нормотворча діяльність законодавчого органу, виконавчої влади, правозастосовна практика судової гілки влади і практика тлумачення правових норм Конституційним судом України приводять до неналежного забезпечення доступу до інформації про публічних осіб, що суперечить європейським стандартам.

Експертно-дорадчий центр «Правова аналітика» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» протягом 2012 - 2013 р.р. здійснював реалізацію проекту «Інформація про публічних осіб та впровадження систем обліку публічної інформації», метою якого було сприяння практичному впровадженню практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Євросуд, Європейський суд) щодо відкритості інформації про публічних осіб та членів їх сімей з питань, що становлять суспільний інтерес; а також розроблення рекомендацій і пропозицій щодо вирішення та усунення існуючих недоліків у функціонуванні систем обліку публічної інформації. Під час реалізації проекту, крім моніторингової, аналітичної та консультаційної діяльності, організацією вживалися заходи задля покращення доступу громадськості до інформації, зокрема надавались пропозиції органам державної влади щодо усунення існуючих недоліків в даній сфері, за результатами яких вживалися відповідні заходи реагування; мали місце оскарження бездіяльності органів державної влади в адміністративному порядку (до вищестоящих органів та до органів прокуратури), та оскарження незаконних дій чи бездіяльності в судовому порядку.

В даному виданні, підготовленому за результатами реалізації проекту, проаналізовані нормативно-правові акти та практика Європейського суду з прав людини у сфері реалізації права на інформацію, описані

проблеми обмеження доступу до інформації, доступу до інформації про публічних осіб та до інформації, що становить суспільний інтерес. На основі даних моніторингу впровадження систем обліку публічної інформації органами державної влади проаналізовані стан та якість відповідних систем, розроблено рекомендації щодо їх удосконалення, які надано відповідним органам державної влади.

1. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні

Право передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів закріплене у *ст.10 («Свобода вираження поглядів»)* Конвенції про захист прав і основоположних свобод⁶ (далі - Європейська конвенція, Конвенція).

Положення *ч.2 ст.34 Конституції України* визначає, що **кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію** усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації врегульовані в *Законі України «Про інформацію»*.

Відповідно до *ст.1 Закону України «Про інформацію»* **інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.**

Складові права на інформацію визначені у *ст.5 Закону «Про інформацію»*, зокрема, право на інформацію полягає у можливості вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Право на інформацію забезпечується:

- створенням механізму реалізації права на інформацію;
- створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;
- здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;

⁶ Відповідно до ст.9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Принципи інформаційних відносин в Україні визначені *Законом «Про інформацію»*, і до них відносять:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

В наступних розділах цього видання більш детально проаналізовані окремі принципи, згадані вище.⁷

Гарантії права на доступ до інформації, яка знаходиться у суб'єктів владних повноважень, механізми реалізації права на інформацію і обов'язки суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення передбачені положеннями *Закону України «Про доступ до публічної інформації»*.

Законом «Про доступ до публічної інформації» визначається порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

До **публічної інформації** ст.1 *Закону «Про доступ до публічної інформації»* відносить відображену та задокументовану будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у

⁷ Впродовж реалізації проекту ЕДЦ «Правова аналітика» вживала заходів для забезпечення балансу між принципами відкритості інформації і захищеності особи від втручання в її особисте та сімейне життя, беручи за основу вимоги Конвенції про захист прав і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини.

володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

Доступ до публічної інформації можливий як шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах чи будь-яким іншим способом, так і у спосіб надання інформації за запитами на інформацію.

Запитувачами публічної інформації можуть бути будь-які фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень (ст.12 Закону «Про доступ до публічної інформації»).

Варто відзначити, що законотворець не обмежився віднесенням до числа розпорядників інформації лише суб'єктів владних повноважень, а у ряді випадків гарантував пересічному запитувачу право вимагати надання публічної інформації у значно ширшого кола суб'єктів.

Так, стаття 13 Закону «Про доступ до публічної інформації» встановлює, що розпорядниками інформації для цілей цього Закону визнаються:

- **суб'єкти владних повноважень** - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;
- **юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим,** - стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;
- **особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень** згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших

державних послуг, - стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;

• **суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями**, - стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

Водночас, до розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитом інформацію, у порядку, передбаченому Законом, порівнюються **суб'єкти господарювання**, які володіють:

- інформацією про стан довкілля; інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;
- іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією).

Що стосується активного поширення інформації, *Закон «Про доступ до публічної інформації» у статті 16* покладає на усіх розпорядників інформації такі зобов'язання щодо активного інформування:

- 1) оприлюднювати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення;
- 2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;⁸
- 3) вести облік запитів на інформацію;
- 4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;

⁸ Виконання обов'язку із систематичного ведення обліку документів було предметом моніторингу, здійснюваного ЕДЦ «Правова аналітика» в рамках реалізації проекту «Інформація про публічний осіб та впровадження систем обліку публічної інформації» (детальніше у розділі 6 «Системи обліку публічної інформації»).

5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

6) надавати достовірну, точну та повну інформацію, а також, у разі потреби, перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації.

В разі необхідності отримання інформації за запитом такий подається в довільній формі.

Водночас, запит повинен містити необхідні реквізити, а саме: ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, номер засобу зв'язку, якщо такий є; загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст

ВИМОГИ до запиту

Запит повинен містити:

- ім'я (найменування) запитувача;
- поштову адресу або адресу електронної пошти запитувача;
- номер засобу зв'язку запитувача, якщо такий є;
- загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;
- підпис і дату, за умови подання запиту в письмовій формі.

Термін розгляду запиту –

5 робочих днів.

документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; підпис і дату, за умови подання запиту в письмовій формі (ст.19

Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію **не пізніше п'яти робочих днів** з дня отримання запиту. У разі, якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, ката-

Термін розгляду запиту може становити 48 годин у разі, якщо запит стосується:

- інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи,
- стану довкілля,
- якості харчових продуктів і предметів побуту,
- аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян.

строф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана **не пізніше 48 годин** з дня отримання запиту (ст.19 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Загалом, Закон України «Про інформацію» регулює більш широке коло правовідносин, оскільки поширює свою дію на регламентацію поводження з будь-якою інформацією, в т.ч. публічною. Натомість, Закон «Про доступ до публічної інформації» регламентує відносини, пов'язані з інформацією, вужчою за обсягом та колом осіб – розпорядників, яка отримана в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, або, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, чи інших розпорядників, а також поширюється на відносини, пов'язані зі створенням публічної інформації.

2.Обмеження доступу до інформації

Питання обмеження доступу до інформації регулюються різними нормативно-правовими актами, серед яких: Конституція України, закони України «Про інформацію», «Про доступу до публічної інформації», «Про державну таємницю» та ін.

Інформацією з обмеженим доступом є:

- 1) **конфіденційна інформація;**
- 2) **таємна інформація;**

Інформація з обмеженим доступом:

1. конфіденційна,
2. таємна,
3. службова.

3) **службова інформація** (ч.1 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог (ч.2 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»):

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно (ч.5 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»). При дотриманні вимог, передбачених ч.2 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (перераховані вище), зазначене положення ч.5 ст.6 цього закону не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ч.6 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»), оформленій за формою і в порядку, що встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», **КРІМ** відомостей, зазначених у п.7 примітки додатка до цього Закону.⁹

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості (ч.4 ст.21 Закону України «Про інформацію»):

- 1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

⁹ п. 7 Примітки Додатка до Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»: відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, що зазначаються у позиціях 1 (щодо декларанта) і 4 (щодо члени сім'ї декларанта), та щодо місцезнаходження об'єкта, що зазначаються у позиціях 2 (місце проживання - поштовий індекс, область, район, населений пункт, вулиця, номер: будинку, корпусу, квартири декларанта) та 23–34 (майно, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування декларанта/членів сім'ї декларанта: земельні ділянки, житлові будинки, квартири, садовий (дачний) будинок, гаражі, інше нерухоме майно).

- 3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- 4) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;
- 5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;
- 6) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

НЕ може бути обмежено доступ до інформації про:

- розпорядження бюджетними коштами,
- володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у т.ч. до копій відповідних документів,
- умови отримання цих коштів чи майна,
- прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно,
- ❖ **КРІМ** випадку, коли поширення такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину, при дотриманні вимог ч.2 ст.6 Закону «Про доступ до публічної інформації».

Вимоги щодо прозорості інформації містяться також у *Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції (ч.2 ст.16)*, а саме, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

- 1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в п.1 ч.1 ст.4 цього Закону (суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення - особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування);
- 2) розміри, види оплати праці осіб, зазначених у п.1 ч.1 ст.4 цього Закону (суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення - особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування), а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, дарунки (пожертви).

Важливим є положення ч.7 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», відповідно до якого **обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ**. Отже, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений.

Віднесення інформації до державної таємниці здійснюється на підставі рішень державних експертів з питань таємниць про віднесення інформації до державної таємниці.

Таємна інформація - інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч.2 ст.6 Закону «Про доступ до публічної інформації» (див. вище), розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Порядок доступу до таємної інформації, крім Закону «Про доступ до публічної інформації», визначається спеціальними нормативними актами (Закон України «Про державну таємницю», Звід відомостей, що становлять державну таємницю та ін.).

Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений.

Віднесення відомостей до конфіденційної інформації може здійснюватися фізичними та юридичними особами, (КРІМ суб'єктів владних повноважень). Обмеження доступу до службової інформації здійснюється суб'єктами владних повноважень – розпорядниками відповідної інформації.

Відповідно до ч.1 ст.7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» не може бути віднесена до конфіденційної інформація, зазначена в ч.1, 2 ст.13 цього Закону, а саме:

Віднесення відомостей до конфіденційної інформації може здійснюватися фізичними та юридичними особами, **КРІМ** суб'єктів владних повноважень.

- інформація суб'єктів владних повноважень;
- інформація юридичних осіб, що фінансуються з державного бюджету,
- стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;

- інформація осіб, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, - стосовно інформації, пов'язаної із виконанням їхніх обов'язків;

- інформація суб'єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, - стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них;

- інформація про стан довкілля;

- інформація про якість харчових продуктів і предметів побуту;

- інформація про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;

- інша інформація, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідна інформація).

Згідно з *ст.9 Закону України «Про доступ до публічної інформації»*, до службової інформації може належати інформація:

1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Документам, що містять службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування». Обмеження доступу до інформації суб'єктами владних повноважень відбувається шляхом внесення такої інформації у відповідні переліки відомостей, затверджені в органах державної влади.

3. Переліки відомостей, що становлять службову інформацію

У ст.9 Закону України «Про доступ до публічної інформації», визначений перелік видів інформації, яка може бути віднесена до службової.¹⁰

У органах державної влади повинні бути затверджені **переліки відомостей, що становлять службову інформацію**. Суб'єкт владних повноважень вправі обмежити доступ до службової інформації, якщо така внесена до відповідного переліку відомостей, який затверджений у встановленому законом порядку.

Обмеження доступу до публічної інформації можливе:

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;
- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Інформація відноситься до службової відповідно до Переліків відомостей, які містять службову інформацію, що затверджуються розпорядниками даної інформації.

Відзначимо, що не вся інформація, яка міститься в документах суб'єктів владних повноважень, що становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію чи у доповідних записках, може вважатися службою.

Для правомірності обмеження доступу до інформації її розпорядником, йому слід виходити з критеріїв, визначених у *статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»*.

Звертаємо увагу, що лише наявність одночасно цих трьох складових дає підстави для віднесення інформації до службової в порядку *ст.9 Закону України «Про доступ до публічної інформації»*.

¹⁰ Див. розділ 2 «Обмеження доступу до інформації».

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, затверджують переліки відомостей, що становлять службову інформацію. Відповідно до *ст.9 Закону України «Про доступ до публічної інформації»* відповідні переліки не можуть бути обмежені в доступі.

Обов'язок із затвердження переліків відомостей, що становлять службову інформацію, та оприлюднення їх в установленому порядку покладений на органи виконавчої влади п.п.9 п.2 *Указу Президента України №547/2011 від 05.05.2011 року «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації»*.

Переліки відомостей, що становлять службову інформацію, НЕ можуть бути обмежені в доступі.
--

При складанні та затвердженні переліків службової інформації органи виконавчої влади керуються *постановою Кабінету Міністрів України №1893 від 27.11.1998 року Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію (в редакції згідно з Постановою КМУ № 938 від 07.09.2011)*.

Інформація включається до переліку відомостей, які містять службову інформацію, на підставі рішення експертної комісії. Такі експертні комісії утворюються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями. Рішення комісії оформляється протоколом, який затверджується відповідним органом.

В рамках виконання проекту, ЕДЦ «Правова аналітика» здійснено аналіз переліків відомостей, що становлять службову інформацію у міністерствах. Деякі недоліки при віднесенні інформації до категорії з обмеженим доступом проаналізовано нижче.

✓ Так, наявна практика віднесення до службової інформації фінансових звітів про використання кошторису видатків силовими відомствами, зокрема, Службою безпеки України, Управлінням державної охорони України та Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (*Перелік відомостей Міністерства фінансів України, що становлять службову інформацію, затверджений наказом Міністерства фінансів України 08.06.2011 р. № 692*).

Протиправність обмеження доступу до такої інформації полягає в наступному. Відповідно до ч.7 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Таким чином, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення повинна надаватися інформація, доступ до якої не обмежений. Як зазначалося вище, відповідно до ч.2 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» обмеження доступу до інформації можливе виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя, за наявності в сукупності і інших двох обов'язкових критеріїв, визначених ч.2 ст.6 цього закону. Тобто, враховуючи, що інформація, яка міститься у згаданих звітах, стосується розпорядження бюджетними коштами, обмеження у доступі до інформації повинно стосуватися не повних фінансових звітів, а лише інформації у фінансових звітах, яка підпадає під критерії, визначені у ч.2 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

✓ Міністерством освіти і науки України¹¹ до інформації з обмеженим доступом віднесено відомості про зміст угод щодо реалізації міжнародних проектів та програм. Таке обмеження доступу до службової інформації, на наш погляд, не відповідає сукупності критеріїв, визначених ч.2 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Адже загалом відомості про зміст угод щодо реалізації міжнародних проектів та програм не є інформацією з обмеженим доступом, за винятком, якщо її розголошення може завдати шкоди інтересам національної безпеки, територіальної цілісності, іншим інтересам, визначеним законотворцем у вищевказаній статті 6 Закону. Саме інформація, яка стосується таких винятків повинна бути віднесені до переліку відомостей, що становлять службову інформація, а не вся інформація щодо змісту угод із реалізації міжнародних проектів та програм.

¹¹ Наказ Міністерства № 273 від 28.03.2008 р. «Про затвердження Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави». Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/public_information/perelik-vidomostejscho-stanovlyat-sluzhbovu-informatsiyu/

✓ Міністерством соціальної політики України до відомостей, що містять службову інформацію, віднесено відомості про проблемні питання щодо співробітництва з окремими країнами.

Рішення про обмеження доступу до цієї інформації також не базується на вимогах закону, оскільки окремі відомості щодо проблемних питань співробітництва можуть не суперечити інтересам національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, а тому мають бути відкритими для громадськості.

Загалом, практика віднесення інформації до переліків відомостей, що становлять службову інформацію, із застосуванням загальних (не достатньо конкретизованих) формулювань, суперечить принципу визначеності правової норми та створює передумови для зловживань в інформаційній сфері. У разі наявності порушень вимог ч.2 ст.6, ст.9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» при протиправному, на думку запитувача інформації, віднесенні окремих відомостей до переліку відомостей, що містять службову інформацію, передбачені правові підстави оскарження у встановленому законом порядку незаконного обмеження доступу до інформації.¹²

4. Інформація, що становить суспільний інтерес

Поняття «інформація, що становить суспільний інтерес» є оціночною категорією, тому віднесення певної інформації до такої, яка є суспільно-необхідною, пов'язане із певними труднощами, та повинне вирішуватися в кожному окремому випадку з урахуванням положень чинного законодавства, практики Європейського суду прав людини¹³ та враховуючи норми моралі і усталені звичаї у суспільстві.

Відповідно до чинного законодавства інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману,

¹² Див. детальніше розділ 8 «Відповідальність за порушення законодавства про інформацію».

¹³ Рішення ЄСПЛ у сфері реалізації права на доступ до інформації проаналізовані у розділі 8, 9 цього видання.

шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо (*стаття 29 Закону України «Про інформацію»*).

Таким чином, факт суспільної значущості інформації може встановлюватися в кожному конкретному випадку, залежно від конкретних обставин справи особою, яка уповноважена на надання такої інформації, судом та

Інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.
--

іншими зацікавленими суб'єктами. Можливими є ситуації, коли доступ до певної інформації є обмеженим, але для її отримання може бути необхідним звернення до суду, який встановлює, що певна інформація є суспільно значущою, а відтак, повинна бути надана громадськості. Так само відповідальні суб'єкти можуть прийняти рішення про звільнення від відповідальності за розповсюдження інформації з обмеженим доступом, якщо певна інформація є суспільно значущою згідно з критеріями, встановленими ч.2 ст.29 Закону України «Про інформацію». Також в конкретних випадках слід встановлювати факт переваги права на отримання такої інформації над шкодою від її поширення, у зв'язку із чим відповідна інформація була закритою. Таким чином повинен бути забезпечений баланс конкуруючих норм, які передбачають право на отримання інформації та охороняють певних суб'єктів чи відносини у зв'язку із розголошенням відповідної інформації. При встановленні переваги однієї норми над іншою може враховуватися кількість суб'єктів, які є бенефіціарами, шкода (потенційна шкода), яка може бути завдана розповсюдженням відповідної інформації чи обмеженням доступу до інформації, тощо.

Отже, суспільно важливою може вважатися інформація, що стосується питань функціонування суспільства, які викликають громадський інтерес. Інтерес в отриманні певної інформації, який не пов'язаний із участю громадськості у прийнятті рішень і у формуванні та реалізації державної політики, громадським контролем і наглядом, та, який пов'язаний лише із задоволенням цікавості, вказує на суспільну неважливість того чи іншого питання. Індикатором суспільної важливості питання є необхідність суспільства реагувати на ту чи іншу ситуацію та впливати на неї, застосовуючи правові, моральні та інші важелі.

5. Доступ до інформації про публічних осіб

А) Право на інформацію, свобода вираження поглядів та право на повагу до приватного і сімейного життя

Відповідно до ч.2 ст.34 Конституції України кожен має **право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію** усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Поряд з цим, *стаття 32 Конституції України* вказує, що **ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя**, крім випадків, передбачених Конституцією України. Більш того, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Конвенція про захист прав і основоположних свобод також гарантує право на **свободу вираження поглядів (ст.10)** та **право на повагу до приватного і сімейного життя (ст.8)**. Ці два права користуються однаковим захистом а, отже, потребують балансування як такі, що, гарантовані не лише Конституцією України, але й міжнародними домовленостями України.

Впродовж тривалого часу в Україні утверджувався принцип невтручання в особисте життя. При цьому у нормативно-правових актах і правозастосовній практиці не проводилося розмежування та не встановлювалися відмінності між захистом права на таємницю особистого життя приватної та публічної особи (наприклад, політиками, в т.ч. депутатами усіх рівнів, представниками органів влади тощо), що суперечить міжнародним принципам, які утвердилися у розвинутих демократичних країнах.

Послідовна практика захисту права на особисте життя без врахування та балансування цього права із правом на свободу вираження поглядів та правом на доступ до інформації знайшла своє відображення у *Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року у справі щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України (Справа про невтручання в особисте і сімейне життя посадової особи)*. Так, Конституційний Суд дійшов висновку, що реалізація права на недоторканність особистого і сімейного життя гарантується кожній особі незалежно від статі, політичних, майнових, соціальних, мовних чи інших ознак, **а також статусу публічної особи**, зокрема державного службовця,

державного чи громадського діяча, який відіграє певну роль у політичній, економічній, соціальній, культурній або іншій сфері державного та суспільного життя.

Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення *частин першої, другої статті 32 Конституції України*, вважає, що **інформація про особисте та сімейне життя особи** (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органу місцевого самоврядування. Згідно позиції Конституційного Суду така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за її згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Конституційний Суд зазначив, що положення *частини другої статті 32 Конституції України* передбачають вичерпні підстави можливого правомірного втручання в особисте та сімейне життя особи (в тому числі й тієї, яка займає посаду, пов'язану з функціями держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї). Такими підставами є: згода особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації стосовно неї, а також, у разі відсутності такої згоди, випадки, визначені законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

За такого підходу право на особисте життя є більш пріоритетним в порівнянні з правом на інформацію та правом на свободу вираження поглядів, і необхідного балансування цих прав національна правова система та практика не забезпечує, що суперечить практиці Європейського суду з прав людини.

Обґрунтуванням такого висновку є Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Видавничий дім «Аксель Шпрінгер»¹⁴ проти Німеччини щодо порушення *статті 10 Конвенції про захист прав і основоположних свобод (Свобода вираження поглядів)*, оприлюднене 07 лютого 2012 року.

У даній справі Заявник «Видавничий дім «Аксель Шпрінгер», власник газети «BILD», оскаржив до суду рішення німецьких судів, відповідно до яких заявнику заборонено публікувати статті щодо висвітлення фактів, пов'язаних з ім'ям відомого німецького діяча культури щодо притягнення його до відповідальності в зв'язку з незаконним обігом наркотичних засобів. Німецькі суди таку заборону обґрунтовували тим, що публікації склали серйозне втручання в право на захист прав особистості, в результаті розкриття злочинної поведінки суб'єкта публікацій, такий був дискредитований в очах громадськості.

Європейський суд з прав людини, дослідивши обставини справи та положення Конвенції про захист прав і основоположних свобод, прийшов до висновків, протилежних тим, які зробила німецька Фемида, вказавши на порушення статті 10 Конвенції – а саме, права на свободу вираження поглядів в частині права на оприлюднення інформації виданням, яке оприлюднило інформацію про культурного діяча. Європейський Суд, досліджуючи баланс прав, визначених *ст.8 та ст.10 Конвенції*, вказав:

- в той час як приватна особа, невідома для громадськості, може вимагати особливого захисту свого права на приватне життя, то **публічних осіб така норма не стосується.**
- *стаття 8 Конвенції (Право на повагу до приватного і сімейного життя)* **не може бути підставою для того, щоб скаржитися через оприлюднення інформації на втрату репутації, яка є передбачуваним наслідком власних дій**, таких як, наприклад, вчинення кримінального злочину.
- до обов'язків преси відноситься **обов'язок доносити до суспільства інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес.** Водночас, не лише на пресі лежить завдання поширювати таку інформацію та ідеї, громадськість також має **право отримувати відповідну інформацію.** Рамки ж свободи вираження

¹⁴ Відповідно до *ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»* в Україні Суду застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав і основоположних свобод та **практику Європейського Суду з прав людини як джерело права.** У разі відсутності перекладу Рішення та ухвали Суду чи ухвали Комісії суд користується оригінальним текстом.

думок інтерпретуватимуться вужче у випадку, коли єдиною метою опублікування інформації є задоволення цікавості читачів.

Отже, як бачимо, **суспільно важлива інформація про публічних осіб підлягає оприлюдненню громадськості**. Натомість, Конституційний Суд України в згаданому вище рішенні не забезпечив необхідний баланс між правами, гарантованими *Конвенцією про захист прав і основоположних свобод*, а саме правом на повагу до приватного і сімейного життя (ст.8) та правом на свободу вираження поглядів (ст.10).

Б) Отримання інформації суспільного інтересу про публічних осіб

В Україні не приділено достатньо уваги проблемі доступу до інформації про публічних осіб, що пов'язано в тому числі із прогалинами в законодавстві у цій сфері.

Зокрема, варто відзначити, що при доступі до інформації про публічних осіб не завжди може бути застосовано *Закон України «Про доступ до публічної інформації»*, оскільки інформація про публічних осіб може і не входити в поняття публічної інформації, сформоване у ст.1 згаданого Закону, оскільки інформація про публічних осіб не завжди отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень¹⁵ своїх обов'язків. У *Законі України «Про інформацію»* також відсутній механізм звернення за інформацією про публічних осіб, а лише передбачені права суб'єктів інформаційних відносин на отримання інформації.¹⁶ Таким чином, фактично, відсутні чітко регламентовані правові підстави для отримання інформації про публічних осіб. Виходячи з цього, отримати інформацію про публічну особу можна подаючи звернення за отриманням інформації у формі клопотання відповідно до статті 3 *Закону України «Про звернення громадян»* у межах суб'єктного складу осіб, яким можна адресувати звернення відповідно до статті 1

¹⁵ Відповідно до ст.1 *Закону України «Про інформацію»* суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

¹⁶ У ст.5 *Закону «Про інформацію»* вказано, що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. У ст.7 Закону зазначається, що держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації, ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

даного Закону.¹⁷ Втім, і цей закон не регламентує детально такі відносини.

Так, звернення можуть бути адресовані до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків.

У зв'язку із відсутністю в чинному законодавстві України чітких положень про обов'язковість надання на запит інформації суспільного інтересу, в тому числі інформації про публічних осіб, зважаючи на негативну практику невиконання законодавства про звернення громадян та про інформацію, ненадання особистої інформації суспільного інтересу публічними особами¹⁸, за результатами проекту експерти центру дійшли висновку, що для забезпечення неухильного

дотримання прав людини, приведення законодавства України у відповідність до практики Європейського суду з прав людини, необхідно частину 2 статті 32 Конституції України викласти у новій редакції, відповідно до якої суспільний інтерес, серед інших, повинен вважатися винятком, при існуванні якого конфіденційна інформація про особу може бути поширена без її згоди:

Пропозиція викласти ч.2 ст.32 Конституції України в такій редакції:

*Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини, **а також, якщо така інформація становить суспільний інтерес.***

¹⁷ Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

¹⁸ В ході виконання проекту експертами центру було розроблено та скеровано 15 звернень до народних депутатів України, які репрезентували різні політичні сили, з метою отримання про них особистої інформації, яка становила публічний інтерес. За основу для звернень були взяті декларації про доходи вказаних осіб. Зокрема, наведені у деклараціях дані створювали обґрунтовані сумніви щодо відповідності інформації про доходи народного депутата, а відтак можливого введення громадськості в оману. Вказана інформація становить суспільний інтерес в розумінні ст.29 Закону України «Про інформацію». Водночас, лише на 1 із 15-ти звернень було отримано відповідь, по суті у 100 % випадків запитувана інформація надана не була.

Пропонована редакція ч.2 ст.32 Конституції України:

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини, а також, якщо така інформація становить суспільний інтерес.

6. Системи обліку публічної інформації органів державної влади

Відповідно до п.2 ч.1 ст.14 Закону України «Про доступ до публічної інформації» розпорядники інформації зобов'язані систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про доступ до публічної інформації» документи, які знаходяться у суб'єктів владних повноважень, підлягають обов'язковій реєстрації у **системі обліку публічної інформації**.

Система обліку публічної інформації повинна містити:

- 1) назву документа;
- 2) дату створення документа;
- 3) дату надходження документа;
- 4) джерело інформації (автор, відповідний підрозділ);
- 5) передбачену законом підставу віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом;
- 6) строк обмеження доступу до інформації, у разі якщо вона віднесена до інформації з обмеженим доступом;
- 7) галузь;
- 8) ключові слова;
- 9) тип, носій (текстовий документ, плівки, відеозаписи, аудіозаписи тощо);
- 10) вид (нормативні акти, угоди, рішення, протоколи, звіти, прес-релізи);
- 11) проекти рішень (довідні записки, звернення, заяви, подання, пропозиції, листи тощо);

12) форму та місце зберігання документа.

Вказаний перелік необхідних елементів системи обліку кожного з суб'єктів владних повноважень не є вичерпним та в кожному разі може бути розширений відповідним суб'єктом для забезпечення повноти збереження та доступу до публічної інформації.

Доступ до системи обліку, що містить інформацію про документ, який знаходиться у суб'єкта владних повноважень, повинен забезпечуватися одночасно, як шляхом оприлюднення на офіційних веб-сайтах суб'єктів владних повноважень такої інформації, а в разі їх відсутності - в інший прийнятний спосіб; так і у спосіб надання доступу до системи за запитами.

Для забезпечення виконання положень *Закону України «Про доступ до публічної інформації»* Кабінетом Міністрів України прийнято *Постанову №1277 від 21.11.2011р. «Питання системи обліку публічної інформації»*. Відповідно до положень п.2 цієї Постанови міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київські та Севастопольські міські державні адміністрації зобов'язано у тримісячний строк забезпечити створення, функціонування та ведення системи обліку публічної інформації та доступ до системи обліку публічної інформації.

Відповідно до п.2 *Положення про систему обліку публічної інформації*, затвердженого *Постановою КМУ від 21.11.2011р. за №1277*, **система обліку публічної інформації - це електронна база даних, що містить інформацію про документи, які перебувають у суб'єкта владних повноважень.**

Згідно з п.5 згаданого вище Положення реєстрація документів в системі обліку публічної інформації здійснюється шляхом внесення в облікову картку відомостей про документи в електронному вигляді. Таким чином облікова картка про документ повинна містити такі відомості: номер облікової картки; назва документа; номер документа; дата створення документа; дата надходження документа; джерело інформації (автор, відповідний підрозділ); передбачена законом підстава віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом; строк обмеження доступу до інформації (у разі, якщо вона віднесена до інформації з обмеженим доступом); галузь; ключові слова; тип, носій (текстовий документ, плівки, відео- та аудіозаписи тощо); вид (нормативні акти, угоди, рішення, протоколи, звіти, прес-релізи); проекти рішень (доповідні записки, звернення, заяви, подання,

пропозиції, листи тощо); форма зберігання документа; місце зберігання документа.

Відповідно до п.10 Плану заходів з впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р. №514-р, виконання заходів щодо створення систем обліку публічної інформації в органах державної влади, органах місцевого самоврядування необхідно було завершити до грудня 2012 року.

З метою здійснення аналізу якості функціонування систем обліку публічної інформації на предмет повноти окремих систем обліку, їх цілісності, зрозумілості, своєчасності висвітлення публічної інформації, експертами ЕДЦ «Правова аналітика» було проведено моніторинг функціонування систем обліку публічної інформації¹⁹ у міністерствах, обласних державних адміністраціях та окремих органах місцевого самоврядування, що репрезентували Західний регіон України (загалом 43 органи влади). Стан функціонування систем обліку оцінювався за різними показниками, серед яких: наявність системи обліку на веб-сайті; наявність у системі обліку усіх необхідних даних, відповідно до п.5 Положення про систему обліку публічної інформації, затвердженого Постановою КМУ від 21.11.2011р. за №1277; наявність у системі обліку публічної інформації усіх документів, які знаходяться у володінні органу; постійність внесення у систему обліку даних про документи, які знаходяться у володінні органу; зрозумілість, доступність та зручність у користуванні системою обліку.

19 Моніторинг проводився впродовж листопада 2012 року – квітня 2013 року.

Результати зазначеного моніторингу викладені у діаграмах:

Табл.1 Наявність системи обліку на веб-сайті

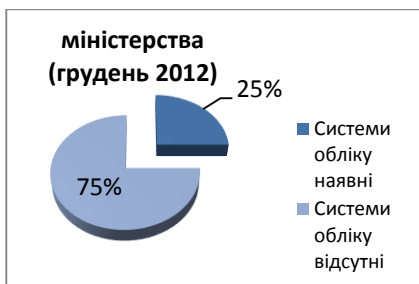

Табл.2 Наявність у системі обліку усіх необхідних даних

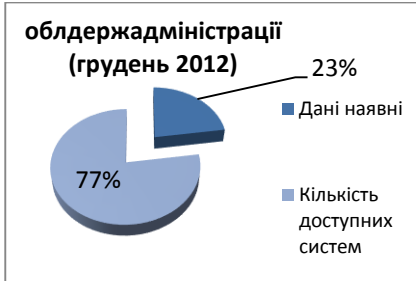

Табл.3 Наявність у системі обліку публічної інформації усіх документів, які знаходяться у володінні органу

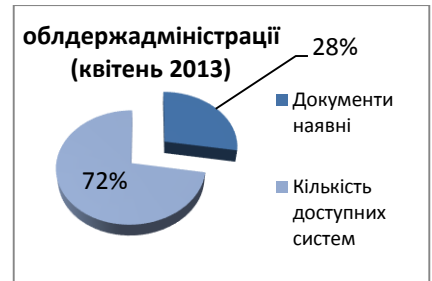

Табл.4 Постійність внесення у систему обліку даних про документи, які знаходяться у володінні органу

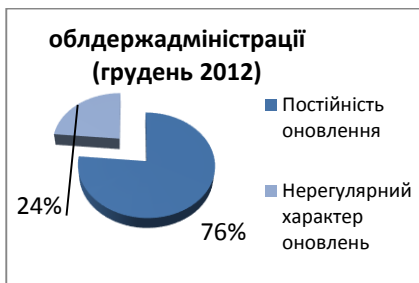
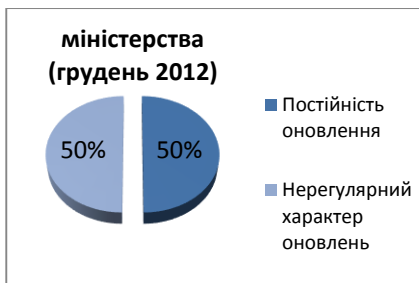
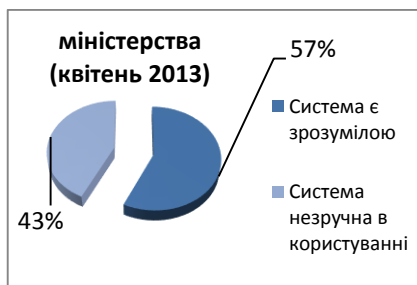
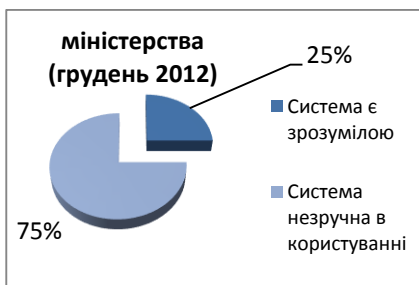

Табл.5 Зрозумілість, доступність та зручність у користуванні системою обліку

Загалом, відзначимо, що станом на грудень 2012 року з 16-ти міністерств в Україні системи обліку публічної інформації, яка знаходиться у їх володінні, були створені лише у 4-ьох. Стан виконання законодавства про доступ до публічної інформації набагато кращий серед органів на місцях, оскільки з 24-ох обласних державних адміністрацій системи обліку публічної інформації створено у 17-ти.

Органи місцевого самоврядування, для яких згадана постанова Кабінету Міністрів №1277 від 21.11.2011р. носить рекомендаційний характер, не вживали заходів для впровадження системи обліку публічної інформації, хоча деякі з них і повідомили, що вивчається можливість впровадження таких систем. Такий підхід органів місцевого самоврядування свідчить про неврахування рекомендацій Уряду у сфері забезпечення доступу до публічної інформації, що веде до не впровадження вимог щодо функціонування системи обліку, встановлених Законом «Про доступ до публічної інформації» та незабезпечення належного доступу до публічної інформації органами місцевого самоврядування.

Станом на 1 квітня 2013 року, після вжиття комплексу заходів ЕДЦ "Правова аналітика", видання окремого доручення Кабінетом Міністрів в даній сфері, протягом 1 кварталу 2013 року поступово забезпечено функціонування систем обліку публічної інформації ще у 4 міністерствах. Таким чином, станом на кінець квітня 2013 року системи обліку доступні для громадськості у 8 міністерствах з 18-ти, та у 21 обласній адміністрації з 24-ьох. Вказані зусилля сприяють прозорому державному управлінню та забезпеченню доступу громадськості до інформації органів державної влади, що у свою чергу є необхідною передумовою становлення правової держави та розвитку громадянського суспільства в Україні.

В цілому, лише п'ята частина (20%) систем обліку, моніторинг яких здійснювався експертами центру, відповідають вимогам щодо повноти

інформації в системах. Зокрема, більшість суб'єктів владних повноважень, системи обліку яких були предметом дослідження, формуючи інформацію про документ у системі, обмежуються лише окремими даними, визначеними *ст.18 Закону України «Про доступ до публічної інформації»* та *п.5 Положення про систему обліку публічної інформації, затвердженого Постановою КМУ від 21.11.2011р. за №1277*.

Для забезпечення належного доступу до публічної інформації повинна приділятися особлива увага підтриманню систем обліку в актуальному стані. Загалом, можна констатувати, що менше десятої частини систем містили інформацію про документи, які були створені та, відповідно, наявні в розпорядженні суб'єкта владних повноважень до моменту створення системи, зокрема до 2012 року. Менше половини розпорядників інформації оновлює інформацію про документи на щоденній основі.

Крім цього, вважаємо, що необхідним є вжиття дієвих заходів суб'єктами владних повноважень у частині забезпечення доступності та зручності у користуванні системами обліку. Так, неможливість пошуку документів за реквізитами вкрай ускладнює пошук інформації про документ, який запитується.

7. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

Однією з гарантій дотримання права на інформацію є встановлення **відповідальності** за порушення законодавства про інформацію.

Зокрема, відповідно до *ст.7 Закону України «Про інформацію»* суб'єкт інформаційних відносин може вимагати усунення будь-яких порушень його права на інформацію. Відповідно до *ст.3 Закону України «Про доступ до публічної інформації»* право на доступ до публічної інформації, серед іншого, гарантується встановленням юридичної відповідальності за порушення законодавства про доступ до публічної інформації. Відповідно до *ч.1 ст.27 Закону України «Про інформацію»* порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України.

Законодавець встановлює право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації (*ст.23 Закону України «Про доступ до публічної інформації»*).

Так, запитувачами публічної інформації можуть бути оскаржені:

- відмова в задоволенні запиту на інформацію;
- відстрочка задоволення запиту на інформацію;
- ненадання відповіді на запит на інформацію;
- надання недостовірної або неповної інформації;
- несвоєчасне надання інформації;
- невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію;
- інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

Рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду. Скарга до суду подається за правилами Кодексу адміністративного судочинства України.

Відповідно до *ст.24 Закону України «Про доступ до публічної інформації»* відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень:

- 1) ненадання відповіді на запит;
- 2) ненадання інформації на запит;
- 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- 4) не оприлюднення інформації відповідно до статті 15 цього Закону;
- 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- 6) несвоєчасне надання інформації;
- 7) необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- 8) нездійснення реєстрації документів;
- 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

Водночас, за порушення інформаційного законодавства Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачена адміністративна відповідальність.

Зокрема, відповідно до *ст.212³ КУпАП* неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до *законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про доступ до судових рішень» та «Про засади запобігання і протидії корупції»*, або на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до *Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"*, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння та рішення розпорядників інформації можуть бути оскаржені:

до керівника розпорядника;
до вищого органу;
до прокуратури;
до суду.

Згідно з *п.11 ст.255 КУпАП* прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури наділені правом складати протоколи про адміністративні правопорушення, в т.ч. і про адміністративне правопорушення, передбачене *ст.212-3 КУпАП*.

Зі скаргами про порушення інформаційного законодавства слід звертатися до органів прокуратури на підставі *Закону України «Про звернення громадян»*.

Прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури є **уповноважений та зобов'язаний проводити перевірки в частині можливих порушень в галузі інформаційного законодавства і законодавства про звернення, за наслідками яких, в разі наявності достатніх підстав, приймати рішення про складення протоколу про адміністративне правопорушення.**

Відповідно до процедури притягнення до адміністративної відповідальності, визначеної КУпАП, суд вирішує питання про притягнення до адміністративної відповідальності після отримання відповідного протоколу в порядку *ст.257 КУпАП*, складеного органами прокуратури.

8. Практика Європейського суду з прав людини у сфері доступу до інформації

Важливим компонентом у нормативному регулюванні та реалізації права на доступ до інформації є рішення Європейського суду з прав людини, які є джерелом права в Україні. Питанням імплементації в правову систему України рішень Європейського суду приділяється значна увага, оскільки часто вони є тією прогресивною «силою», яка сприяє розвитку законодавства в даній сфері на національному рівні, та впровадженню стандартів та вимог, встановлених на міжнародному рівні.

Рішення Європейського суду з прав людини є джерелом права в Україні, а відтак повинні застосовуватися органами державної влади, в тому числі при вирішенні спорів національними судами в Україні.

Відповідно до *статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «Свобода вираження поглядів»:*

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

*Стаття 10 Європейської конвенції, згідно практики Європейського суду, стосується не лише права на свободу вираження поглядів, але й захищає **право на доступ до інформації**.*

Серед основних принципів ЄСПЛ у сфері свободи вираження поглядів та права на доступ до інформації, які лягли в основу багатьох його рішень, можна виділити наступні.

- Свобода вираження поглядів являє собою одну з важливих засад демократичного суспільства та одну з базових умов його прогресу та самореалізації кожного. Предмет *пункту другого статті 10* застосовується не тільки до «інформації» чи «ідей», які були отримані зі згоди чи розглядаються як необразливі чи як малозначущі, але й до тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та відкритості думок, без чого неможливе «демократичне суспільство». Як передбачено в *статті 10*, ця свобода має винятки, які, проте, повинні чітко тлумачитись, та потреба в таких обмеженнях має бути переконливо встановлена.²⁰

Стаття 10 Європейської конвенції захищає не лише права на свободу вираження поглядів, але й захищає право на доступ до інформації.

- Преса відіграє істотну роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не може переступати певні межі, зокрема, щодо репутації, прав інших осіб і необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менш, її обов'язком є передавати у спосіб, сумісний із її обов'язками та відповідальністю, інформацію та ідеї з усіх питань суспільного інтересу, включно з тими, що стосуються правосуддя. Не тільки на неї покладається завдання передавати таку інформацію та ідеї, громадськість також має право їх отримувати. *Стаття 10* захищає не лише суть висвітлених ідей та інформації, але також і форму, в якій вони надаються. Журналістська свобода також включає можливість перебільшень або навіть провокацій.²¹

- Це не тільки завдання преси — поширювати інформацію та ідеї — суспільство також має право отримувати їх. Інакше чи здатна була б преса відігравати цю життєво важливу роль «вартового пса демократії»²².

Журналістська свобода включає можливість перебільшень або навіть провокацій.

- *Стаття 10 Конвенції* захищає право журналістів розголошувати інформацію, яка становить громадський інтерес, за умови, що вони діють сумлінно та використовують перевірену фактичну базу; та надають «достовірну та точну» інформацію, як того вимагає журналістська етика.

²⁰ «Jersild v. Denmark», № 15890/89, від 23.09.1994; «Janowski v. Poland», № 25716/94, від 21.01.1999; «Nilsen and Johnsen v. Norway», № 23118/93, від 25.11.1999; «Fuentes Bobo v. Spain», № 39293/98, від 29.02.2000.

²¹ «Perna v. Italy», № 48898/99, від 6.05.2003.

²² «Thorgeir Thorgeirson v. Iceland», № 13778/88, від 25.06.1992.

За пунктом 2 статті 10 Конвенції свобода вираження поглядів пов'язана з «обов'язками та відповідальністю», які застосовуються до засобів масової інформації навіть щодо питань великого суспільного значення. Більше того, ці «обов'язки та відповідальність» мають особливе значення, коли йдеться про посягання на репутацію особи та порушення «прав інших осіб».²³

- Повідомлення новин, засноване на інтерв'ю або відтворенні висловлювань інших осіб, відредагованих чи ні, становить один з найбільш важливих засобів, за допомогою яких преса може відігравати свою важливу роль «сторожового пса суспільства». У таких справах слід розрізняти ситуації, коли такі висловлювання належали журналісту, і коли були цитатою висловлювання іншої особи, оскільки покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань суспільного значення та не повинно розглядатись, якщо для іншого немає винятково вагомих причин.²⁴

- Свобода преси надає громадськості один з найкращих засобів отримання інформації та формування ідей та ставлення до політичних лідерів. Більш загально, свобода політичних дебатів перебуває в самому серці побудови демократичного суспільства, що наскрізь пронизує Конвенцію. Межа допустимої критики щодо такої публічної особи як політик є ширшою, ніж щодо приватної особи. На відміну від останнього, перший неминуче та свідомо йде на те, щоб усі його слова та вчинки були об'єктом пильної уваги з боку журналістів та широкого загалу, тому має виявляти більшу толерантність.²⁵

- Межі припустимої критики за певних обставин можуть бути ширшими, коли йдеться про державного службовця, що виконує свої повноваження, ніж коли йдеться про фізичних осіб. Проте не можна стверджувати, що державні службовці свідомо піддають ретельному обстеженню кожне своє слово чи дію в тій самій мірі, як це роблять політики, і, отже, до них повинні застосовуватись ті самі механізми, що й до останніх, коли йдеться про критику їх діяльності. Державні службовці повинні користуватися

Межа допустимої критики щодо такої публічної особи як політик є ширшою, ніж щодо приватної особи.

²³ «Lindon, Otchakovsky Laurens and July v. France», №№ 21279/02 і 36448/02, від 22.10.2007, і «Pedersen and Baadsgaard v. Denmark», № 49017/99, від 27.06.2002.

²⁴ «Pedersen and Baadsgaard v. Denmark», № 49017/99, від 17.12.2004; «Thorgeir Thorgeirson v. Iceland», № 13778/88, від 25.06.1992; «Jersild v. Denmark», № 15890/89, від 23.09.1994.

²⁵ «Lingens v. Austria», № 9815/82, від 08.07.1986, «Incal v. Turkey», № 22678/93, від 09.06.1998.

громадською довірою в умовах, позбавлених надзвичайного занепокоєння, що зробить вдалим виконання ними своїх завдань. Отже, може постати необхідність у їх захисті від образливих словесних нападок під час виконання ними своїх обов'язків.²⁶

- Втручання у свободу вираження поглядів (обмеження) є допустимим, якщо воно встановлене законом та є необхідним в демократичному суспільстві. Таким чином втручання у право особи на свободу вираження поглядів становитиме порушення *статті 10 Конвенції*, якщо воно не підпадатиме під одне з виключень, встановлених *пунктом 2 статті 10 Конвенції*. Відповідно Суд має по черзі розглянути, чи було втручання у справі «встановлено законом», чи переслідувало воно ціль/цілі, яка/які є легітимними відповідно до *пункту 2 статті 10*, та чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення зазначеної мети.²⁷

- Прикметник «необхідний» у розумінні *пункту 2 статті 10 Конвенції* передбачає існування «нагальної суспільної необхідності». При здійсненні оцінки, чи існує така необхідність, Договірні держави користуються

Втручання у свободу вираження поглядів (обмеження) є допустимим, якщо воно встановлене законом та є необхідним в демократичному суспільстві.
--

певною свободою розсуду. Проте, ця свобода супроводжується європейським наглядом, який поширюється як на законодавство, так і на рішення про його застосування — навіть ті, що ухвалені незалежним судом. Відповідно Суд повноважний виносити остаточне рішення щодо того, чи сумісне таке «обмеження» зі свободою вираження поглядів, гарантованою *статтею 10 Конвенції*.²⁸

- Природа та суворість покарання також є факторами, які слід брати до уваги під час визначення пропорційності втручання.²⁹ Більше того, домінуюча позиція, яку посідає Уряд, змушує його більш зважено вдаватися до кримінальних проваджень, зокрема в тих випадках, коли є змога вдатися до інших засобів у відповідь на невинуваті нападки чи критику його противників чи ЗМІ. Однак вжиття на власний розсуд

²⁶ «Janowski v. Poland», № 25716/94, від 21.01.1999, «Nikula v. Finland», №. 31611/96, від 21.03.2002.

²⁷ «Sunday Times v. the United Kingdom» № 6538/74 від 26.04.1979.

²⁸ «Janowski v. Poland», № 25716/94, від 21.01.1999.

²⁹ «Ceylan v. Turkey» № 23556/94, від 08.07.1999, та Tammer v. Estonia, № 41205/98, від 06.02.2001.

заходів, навіть кримінальних за природою, що покликані належним чином (але не надмірно) реагувати на дифамаційні звинувачення, що позбавлені підстав чи недобросовісно сформульовані, залишається правом органів влади відповідної держави як гарантів громадського порядку.³⁰

- Повинно бути зроблене чітке розмежування між констатацією фактів та оціночними судженнями. У той час як наявність фактів може бути продемонстровано, достовірність оціночних суджень не піддається доведенню. Вимогу доводити достовірність оціночних суджень неможливо виконати, вона порушує свободу думки як таку, що є базовою частиною права, гарантованого *статтею 10 Європейської конвенції*.³¹

- Європейський Суд, досліджуючи баланс прав, визначених *ст.8 та ст.10. Конвенції*, вказав, що в той час як приватна особа, невідома для громадськості, може вимагати особливого захисту свого права на приватне життя, то публічних осіб така норма не стосується. Суд відзначив, що *стаття 8 Конвенції* (Право на повагу до приватного і сімейного життя) не може бути підставою для того, щоб скаржитися через оприлюднення інформації на втрату репутації, яка є передбачуваним наслідком власних дій, таких як, наприклад, вчинення кримінального злочину.³²

Приватна особа, невідома для громадськості, може вимагати особливого захисту свого права на приватне життя, в той час як публічних осіб така норма не стосується. *Стаття 8 Конвенції* («Право на повагу до приватного і сімейного життя») не може бути підставою для того, щоб скаржитися через оприлюднення інформації на втрату репутації, яка є передбачуваним наслідком власних дій, таких як, наприклад, вчинення кримінального злочину.

Не дивлячись на те, що однією з головних цілей Європейської конвенції є захист особистості від свавільного втручання з боку органів влади, у держав існують також і позитивні обов'язки, необхідні для забезпечення дотримання відповідних прав, гарантованих Конвенцією.³³

³⁰ «Castells v. Spain», № 11798/85, від 23.04.1992.

³¹ «Lingens v. Austria», № 9815/82, від 08.07.1986.

³² «Axel Springer Ag v. Germany» № 39954/08 від 07.02.2012.

³³ Позитивные обязательства государств-участников Конвенции по защите журналистов и предотвращению безнаказанности в свете статьи 10. Отчет по результатам исследования /Совет Европы. Европейский суд по правам человека. 2011. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6B4F09D9-312A-4448-B806-E63BC350DA01/0/RAPPORT_RECHERCHE_Positive_obligations_under_Article_10_RUS.pdf.

Таким чином ефективне здійснення свободи вираження поглядів залежить не тільки від виконання державою свого обов'язку щодо невтручання у її реалізацію, а також вимагає вжиття відповідних позитивних заходів для захисту.

Про позитивні зобов'язання держав для забезпечення права на свободу вираження поглядів свідчать наступні висновки Європейського суду:

- Держави - члени конвенції зобов'язані створювати сприятливі умови для участі в суспільних дискусіях усіх зацікавлених учасників, дозволяючи їм без будь-яких побоювань висловлювати свої думки та погляди. Позитивні зобов'язання держави означають, крім іншого, обов'язок не тільки створити ефективну систему, що захищає письменників або журналістів, але і сприятливі умови для участі в громадських дискусіях всіх зацікавлених осіб, які могли б безбоязно висловлювати свої ідеї і думки, навіть, якщо ці ідеї і думки протирічать думкам офіційної влади, або думці, якої притримується велика частина населення, а також, якщо ці ідеї і думки дратують або ображають представників більшої частини громадськості або працівників органів державної влади.³⁴

- У держави існують позитивні обов'язки в світлі *ст.10 Європейської конвенції*, щодо вжиття заходів до розслідування та захисту в ситуації, коли видання, співробітники видання піддаються актам насилля чи залякування.³⁵

- Щоб зробити висновок про наявність позитивних зобов'язань держави, необхідно стежити за дотриманням справедливого балансу між інтересами суспільства в цілому та інтересами приватної особи, балансу, пошук якого є важливою частиною Конвенції.

Обсяг зобов'язань залежить від ситуації, що склалася в кожній із держав-учасниць Конвенції, від складнощів, виникаючих при управлінні процесами в сучасному суспільстві, а також від вибору необхідних пріоритетів і використовуваних при цьому ресурсів. Зобов'язання не слід тлумачити таким чином, щоб покладати на

Держави зобов'язані створювати сприятливі умови для участі в суспільних дискусіях усіх зацікавлених учасників, дозволяючи їм без будь-яких побоювань висловлювати свої думки та погляди.
--

³⁴ «Dink v. Turkey», № 6102/08, 2668/07, 30079/08, 7072/09, 7124/09 від 14.09.2010.

³⁵ «Özgür Gündem v. Turkey», № 23144/93 від 16.03.2000.

органи державної влади вирішення нездійснених або невиправдано важких завдань.³⁶

9. Рішення Європейського суду з прав людини у сфері доступу до інформації проти України

Рішення Європейського суду з прав людини підлягають обов'язковому виконанню країнами, які ратифікували Європейську конвенцію. Виконання рішень Європейського суду контролює Комітет Міністрів у Страсбурзі. За результатами вивчення кожного конкретного судового рішення Комітет Міністрів приймає резолюцію, в якій вміщує рекомендації для повного виконання державою рішень Євросуду. Так як Комітет Міністрів постійно контролює процес виконання рішень Європейського суду, справа може бути закритим лише після виконання рішення в повному обсязі. Ухилення держави від виконання рішень Європейського суду або їх виконання в неповній мірі загрожує прийняттям політичних заходів по відношенню до держави, аж до виключення з членства в Раді Європи.

Заходами виконання рішень Європейського суду є: виплата відшкодування; додаткові заходи індивідуального характеру; заходи загального характеру. Таким чином значення кожного з прийнятих Європейським судом рішень полягає в тому, що вони впливають на розвиток національного законодавства держав-учасниць Конвенції в напрямку усунення системних проблем (причин та умов), котрі створюють передумови для можливих порушень норм Європейської конвенції. Європейський суд залишає за державою свободу у виборі заходів, необхідних для виконання його рішень.

Відповідно до *статті 17 Закону України «Про виконання та застосування практики Європейського суду з прав людини»*, суди використовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права.

Варто відзначити, що Європейський суд за власною ініціативою може розглядати справи і тоді, коли уряд та заявник домовилися про досягнення консенсусу (дружнього врегулювання спору). Так, є

Національні суди використовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права.

³⁶ «Rees v. the United Kingdom», № 9532/81, від 17.10.1986.

приклади, коли Європейський суд не погоджується із таким рішенням сторін, посилаючись на серйозність природи заявлених у справі скарг. Саме такою була ситуація у справі «Українська Прес-група проти України»,³⁷ яка стосувалася стверджуваного втручання у свободу заявника на вираження поглядів, коли Європейський суд не визнав за необхідне викреслити заяву із свого реєстру справ після того, як сторони вирішили врегулювати конфлікт мирно. Натомість Суд вирішив, що у справі наявні особливі обставини, які стосуються поваги до прав людини, що встановлені Конвенцією та Протоколами до неї, і які потребують подальшого розгляду заяви щодо суті.

Різні рішення Європейського суду стосуються різних причин та умов, які призвели до порушення ст.10 Європейської

Європейський суд розглядає заяву навіть у випадку, коли сторони приймуть рішення щодо мирного врегулювання конфлікту, якщо вважає, що у справі наявні особливі обставини, які стосуються поваги до прав людини, посилаючись на серйозність природи заявлених у справі скарг.

конвенції. Нижче проаналізовані рішення Європейського суду з прав людини проти України у сфері свободи вираження поглядів та доступу до інформації: «Українська Прес-Група» проти України» (2005)³⁸, «Салов проти України» (2005)³⁹, «Ляшко проти України» (2006)⁴⁰, «Марченко проти України» (2009)⁴¹, «Мирський проти України» (2010)⁴², «Газета «Україна-центр» проти України» (2010)⁴³, «Редакція газети «Правое дело» та Штенкель проти України» (2011)⁴⁴.

Справа «Українська Прес-група проти України»

У даній справі відомі політичні діячі оскаржували на національному рівні поширення неправдивої інформації про них у газеті «День» (власник – «Українська Прес-група»), і національні суди прийняли рішення про відшкодування їм моральної шкоди, у зв'язку із чим «Українська Прес-група» (заявник) звернула до Європейського суду за захистом права, передбаченого *статтею 10 Європейської конвенції*.

³⁷ «Українська Прес-група проти України», № 72713/01 від 29.03.2005.

³⁸ «Українська Прес-група проти України», № 72713/01 від 29.03.2005.

³⁹ «Салов проти України», № 65518/01 від 06.09.2005.

⁴⁰ «Ляшко проти України», № 21040/02 від 10.08.2006.

⁴¹ «Марченко проти України», № 4063/04 від 19.05.2009.

⁴² «Мирський проти України», № 7877/03 від 20.08.2010.

⁴³ «Газета «Україна-Центр» проти України» № 16695/04, від 15.10.2010.

⁴⁴ «Редакція газети «Правое дело» та Штенкель проти України», № 33014/05 від 05.08.2011.

Європейський суд дійшов висновку, що українське право і практика чітко запобігали тому, щоб суди розрізняли оціночні судження, справедливі коментарі чи твердження, що не підлягають доказуванню, а отже, містили не гнучкі елементи, які в разі їх застосування могли стати причиною прийняття рішень, що не узгоджуються зі *статтею 10 Конвенції*. У статтях про політичних діячів висловлювалося оціночні судження, які, будучи використаними в ході політичної риторики, не підлягали доведенню, що не було враховано національними судами. Хоч публікації про політичних діячів і містили критику та були образливими і навіть шокуючими, проте політичні лідери, обираючи свою професію, були відкритими для суворої критики і пильного нагляду; це є той тягар, який політики мають прийняти в демократичному суспільстві.

Таким чином Європейський суд дійшов висновку, що українські суди перейшли межу розсуду; визнання заявника винним у наклепі було вочевидь непропорційним меті, що переслідувалася, та втручання у свободу вираження слова не відповідало нагальній суспільній необхідності, яка б переважала суспільний інтерес суспільства у законній політичній дискусії щодо передвиборчої кампанії та політичних фігур, залучених до неї. Тому Суд вирішив, що мало місце порушення *ст.10 Європейської конвенції*.

Оціночні судження не підлягають доведенню особою, яка їх поширює.

Справа «Салов проти України»

Одним із аспектів справи було вирішення питання про порушення *статті 10 Європейської конвенції* Україною у зв'язку із притягненням до відповідальності заявника за поширення ним фальсифікованого видання «Голос України», в якому містилась неправдива інформація про кандидата на пост Президента України, зокрема про його смерть та існування двійника кандидата на пост Президента.

Європейський суд дійшов висновку про те, що втручання у свободу слова було передбачене законом і переслідувало правомірну мету; хоч і стаття містила неправдиві твердження, але суд вирішив, що таке втручання не було пропорційним до законної мети, що переслідувалася у зв'язку із наступним.

Неправдиві твердження, які поширювалися заявником, не були ним підготовлені, і національні суди не довели, що він навмисне намагався ввести в оману інших виборців і перешкодити їм у здійсненні ними своїх виборчих прав на президентських виборах. Більше того, сама *стаття 10*

Європейської конвенції не забороняє обговорення або поширення отриманої інформації, навіть якщо виникають серйозні сумніви щодо її вірогідності. Таким чином заявник обговорював ідеї, які містилися у газеті, та й мав лише 8 екземплярів і обговорював ідеї з обмеженим колом осіб. Отож рішення засудити заявника до 5 років позбавлення волі умовно з випробовувальним терміном, до штрафу із наступним анулюванням свідоцтва на право заняття адвокатською діяльністю за обговорення інформації, що містилася у підробленому

екземплярі газети було явно неспіврозмірним переслідуваній законній меті, враховуючи важливість обговорення питань президентських виборів, які здатні покласти початок важливих суспільних дискусій в ході виборів.

Стаття 10 Європейської конвенції не забороняє обговорення або поширення отриманої інформації, навіть якщо виникають серйозні сумніви щодо її вірогідності.

Справа «Ляшко проти України»

В даній справі заявник (головний редактор газети «Політика») подав заяву до Європейського суду у зв'язку із порушенням його права на свободу слова, передбаченого *ст. 10 Європейської конвенції*, за публікацію та поширення статей про незаконну діяльність політичних діячів і представників органів внутрішніх справ.

В результаті п'ятирічного кримінального переслідування заявника, видання припинило публікації, заявника було засуджено до позбавлення волі на два роки із позбавленням права займати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій у засобах масової інформації, строком на 2 роки, що, за оцінкою Євросуду, безперечно могло мати «охолоджувальний ефект» для свободи вираження поглядів заявника. Заявник не відбув покарання, оскільки рішенням апеляційного суду скасовано вирок суду через декриміналізацію покарання за наклеп відповідно до нового Кримінального кодексу 2001 року. Стосовно інкримінування заявнику злочину, пов'язаного із зловживанням посадовим становищем, - заявника було звільнено від покарання у зв'язку із закінченням строків давності. При цьому національний суд підтримав засудження заявника по суті та погодився із доведенням фактів навмисного поширення ним інформації. В такій ситуації Європейський суд дійшов висновку про порушення *статті 10 Європейської конвенції*, оскільки рішення національного суду вказують заявнику, що органи влади не задоволені публікаціями та, доки він не змінить свою поведінку в майбутньому, він ризикує стати знову об'єктом

переслідування. Таким чином скасування обвинувального вироку апеляційним судом з так званих технічних (процедурних) причин не веде до автоматичного відновлення порушеного права за *ст.10 Європейської конвенції* чи до пом'якшення незаконного обмеження свободи слова.

Європейський суд вкотре наголосив, що питання, які обговорювалися у публікаціях, мали великий суспільний інтерес, оскільки питання, висвітлені у статтях, стосувалися управ-

У випадку, коли заявник не відбув покарання лише через процедурні причини (декриміналізації покарання/ сплив строків позовної давності) «охолоджувальний ефект» (обмеження) для свободи слова не можна вважати пом'якшеним, якщо по суті незаконне поширення інформації (наклеп) не спростовано рішенням національних судів.

ління «Чорноморським мореплаванням», перерозподілу влади після звільнення Прем'єр-міністра та корупції в органах внутрішніх справ, а «свобода преси надає громадськості один з найкращих способів отримання інформації та формування ідей та ставлення до політичних лідерів». «Статті були викладені у надзвичайно жорстких термінах. Проте з огляду на той факт, що вони були написані з питань серйозного суспільного інтересу та стосувалися публічних осіб та політиків, Суд вважає, що застосована термінологія не може вважатися надмірною». Суд також вказав, що «немає фактичних елементів, які б доводили, що статті зумовлені навмисним наміром завдати шкоди репутації відповідних осіб чи органів внутрішніх справ загалом» та вкотре наголосив, що заявник національними судами був поставлений в умови, коли він повинен був доводити правдивість оціночних суджень, що неможливо виконати. До оціночних суджень при цьому віднесені такі, як: *«незаконна діяльність пана С. є благословенною генералом Г.»*, *«звільнення було незаконним та зумовлене особистою неприязню з боку пана Д.»*

Справа «Марченко проти України»

Заявник (учитель в школі-інтернаті, голова шкільного профспілкового осередку) звернувся до Європейського суду у зв'язку з порушенням, серед інших, його права на свободу вираження поглядів, під час поширення інформації про розкрадання державних коштів адміністрацією школи, в ході оскарження відповідних дій в органи державної влади та під час пікету про обвинувачення директора школи у розкраданні.

Європейський Суд зазначив, що «право працівника державного сектору повідомити про факти незаконних дій чи правопорушень, учинених за місцем роботи, має бути захищене, зокрема, якщо йдеться про працівника, який входить до невеликої групи осіб, яким відомо про те, що відбувається на роботі, а тому він, як ніхто інший, здатний діяти в інтересах суспільства, попереджаючи про це роботодавця чи громадськість» (див. рішення у справі «Гужа проти Молдови»⁴⁵, п. 72). «Така інформація має повідомлятися передовсім керівникові або іншій компетентній інстанції або організації. І лише у випадку, коли це явно неможливо, як останній засіб, така інформація може бути повідомлена громадськості» (див. рішення у справі «Гужа проти Молдови»⁴⁶, п. 73). При цьому, «заявник зобов'язаний виявляти лояльність, обережність та обачливість по відношенню до свого роботодавця» (див. рішення у справі «Гужа проти Молдови»⁴⁷, п. 70).

У світлі цих приписів Європейський суд вважає, що «у зв'язку з підписанням заявником кількох листів, адресованих КРУ та прокуратурі, з вимогою порушити кримінальну справу щодо дій пані П. як посадової особи, йому не можна дорікати за недобросовісність такого вчинку, зокрема, оскільки він діяв від імені своєї профспілки і надавав різні документи на підтвердження своїх тверджень. Тому Суд визнає, що в тій частині, в якій втручання у право заявника на свободу вираження поглядів було здійснене у зв'язку зі згадуваними листами, адресованими компетентним органам, його «необхідність» у справі, що розглядається, не було встановлено».

«Держави-учасниці можуть, і навіть зобов'язані з огляду на їхні позитивні обов'язки за *статтею 8 Конвенції*, регулювати реалізацію свободи вираження

Право працівника державного сектору повідомити про факти незаконних дій чи правопорушень, учинених за місцем роботи, має бути захищене, а тому він, як ніхто інший, здатний діяти в інтересах суспільства, попереджаючи про це роботодавця чи громадськість.

поглядів таким чином, щоб забезпечувати за допомогою закону захист репутації осіб, вони не можуть робити це у спосіб, який неправомірно перешкоджає публічній полеміці стосовно загальнозначущих питань,

⁴⁵ «Гужа проти Молдови», № 14277/04 від 12.02.2008

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Там само.

таких як привласнення державних коштів» (див. рішення у справі «Кумпене і Мазере проти Румунії»,⁴⁸ п. 113).

Суд також вважає, що у зв'язку з обставини справи, яка розглядається, і яка є класичним прикладом справи про наклеп стосовно особи в контексті полеміки навколо загальнозначущого питання, застосування покарання у вигляді позбавлення волі є не виправданим. «Таке покарання, з огляду на сам характер цієї санкції, неминуче справляло на учасників публічної полеміки «охолоджуючий ефект», а посилення на той факт, що виконання покарання заявникові було призначено з відстрочкою, не змінює цього висновку, зокрема, оскільки сам факт засудження залишався».

Справа «Мирський проти України»

Заявник подав скаргу до Європейського суду у зв'язку із порушенням його права на свободу слова через висловлювання під час круглого столу щодо «розгортання діяльності так званої Партії української єдності, що прагне сформувати в людей націонал-екстремістську ідеологію і психологію». Заявник стверджував, що дане його висловлювання не було записано дослівно а було тлумаченням, яке дав сам журналіст під час публікації в газеті «Україна і світ». Достовірність висловлювання заявника перевірити було неможливо, оскільки плівки було знищено після спливу однорічного терміну їх зберігання, а досудове слідство у справі тривало майже два роки при встановленому терміні процесуальним законодавством – до 20 днів. «Наслідком цього стало те, що суд першої інстанції, не розглядаючи справу і навіть не повідомляючи відповідача про її існування доти, доки не було знищено доказ, який, найімовірніше, мав би вирішальне значення для вирішення цього спору, поставив себе у становище, за якого оцінка ним відповідних фактів була обмеженою».

Стосовно висновку про помилковість висловлювань «національні суди не навели відповідних мотивів, а лише визнали на підставі встановлення неправдивості фактів, що вони мають наклепницький характер». «Саме в цьому зв'язку Європейський Суд нагадує, що наявність фактів може бути продемонстрована, у той час як достовірність оціночних суджень не піддається доведенню.»

«Суди не визнали, що у справі, яку вони розглядали, мав місце конфлікт між правом на свободу вираження поглядів і необхідністю захисту

⁴⁸ «Cumpana and Mazare v. Romania», № 33348/96 від 17.12.2004.

репутації та прав інших осіб, не кажучи вже про необхідність забезпечення балансу інтересів, про які йдеться». «Отже, національні суди не навели відповідних і достатніх підстав для свого висновку про те, що висловлювання, яке було приписано заявникові, мало наклепницький характер для позивачів.»

Справа «Газета «Україна-Центр» проти України»

У справі редакція газети «Україна-Центр» (заявник) розповсюдила інформацію місцевого журналіста, який під час виборів голови мера міста Кіровоград розповсюдив інформацію про те, що один із кандидатів на посаду мера замовив його вбивство (вбивство журналіста). Оскільки національні суди визнали таке розповсюдження інформації редакцією газети та журналістом незаконним, реакція подала заяву до Європейського суду у зв'язку із порушенням її права, передбаченого *ст.10 Європейської конвенції*.

Існує конфлікт між правами на свободу слова та на захист честі, гідності і ділової репутації, тому при розгляді відповідних справ необхідним є забезпечення балансу інтересів, які охороняються.

Європейський суд зазначив, що «повідомлення новин, засноване на інтерв'ю або відтворенні висловлювань інших осіб, відредагованих чи ні, становить один з найбільш важливих засобів, за допомогою яких преса може відігравати свою важливу роль «сторожового пса суспільства»» (див., наприклад, рішення у справі «*The Observer and The Guardian v. the United Kingdom*»,⁴⁹ п. 59, Series A no. 216). «У таких справах слід розрізняти ситуації, коли такі висловлювання належали журналісту, і коли були цитатою висловлювання іншої особи, оскільки покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань суспільного значення та не повинно розглядатись, якщо для іншого немає винятково вагомих причин» (див. рішення у справі «*Педерсен і Баадсгаард проти Данії*»⁵⁰, п.п. 35, 77; рішення у справі «*Торгейр Торгейрсон проти Ісландії*»⁵¹, п. 65, Series A, no. 239).

Покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань суспільного значення.

Національні суди не розмежували звинувачення,

⁴⁹ «*The Observer and The Guardian v. the United Kingdom*» № 13585/88 від 26.11.1991.

⁵⁰ «*Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*», № 49017/99 від 17.12.2004.

⁵¹ «*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*», № 13778/88 від 25.06.1992.

висунуті журналістом, і повідомлення підприємства-заявника про ці звинувачення, та визнали їх обох однаково відповідальними за висловлювання, яке не належало підприємству-заявнику, але було однозначно визнано таким, що належить іншій особі.

Таким чином, національні суди не пояснили, чи полягає приписувана підприємству-заявнику дискредитація у змісті опублікованого звинувачення, чи у тому, що підприємство-заявник опублікувало його. Європейський Суд зазначає, що національне законодавство передбачає за певних умов звільнення засобів масової інформації від відповідальності за поширення недостовірної інформації. Національні суди самі встановили, що інформація, у тому вигляді, в якому вона була розповсюджена підприємством-заявником, викладена правдиво, оскільки підприємство-заявник точно відтворило виступ журналіста під час прес-конференції, не перекручуючи його. Крім того, подача цієї інформації підприємством-заявником була нейтральною, без додавання власних коментарів або неналежних наголосів. Отже, Європейський Суд не вбачає жодних доказів того, що національні суди в своїх рішеннях забезпечили баланс між потребою захищати репутацію та правом підприємства-заявника розголошувати інформацію, яка становить суспільний інтерес у контексті виборчих дебатів. Суди не надали достатніх підстав для того, аби прирівняти журналіста, який висловив дискредитуючі твердження, та підприємство-заявника, яке його опублікувало, а також для неврахування того факту, що оскаржувана інформація була широко розповсюджена до її публікації підприємством-заявником. Суди також не розглядали пропорційність втручання та той факт, що підприємство-заявник надало позивачу можливість відповісти на оскаржувану публікацію. За таких обставин Європейський Суд вважає, що українські суди здійснили втручання у право підприємства-заявника на свободу вираження поглядів у спосіб, що не є необхідним у демократичному суспільстві.

Справа «Редакція газети «Правое дело» та Штенкель проти України»

Заяву до Європейського суду подано редакцією газети «Правое дело» та її головним редактором (заявники 1, 2) у зв'язку із порушенням їх права на свободу вираження поглядів внаслідок покарання за публікацію інформації про публічну особу (президента Української національної федерації Таїландського боксу), який ніби то фінансує питання діяльності СБУ, є координатором замовних вбивств та очолює основні

напрямки у банді. Інформація, поширена виданням, була завантажена з веб-сайту новин.

Не дивлячись на те, що публікація містила посилання на джерело, національні суди не знайшли «підстав для звільнення заявників від цивільної відповідальності на підставі статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», оскільки веб-сайт, на який вони посилалися, не був друкованим засобом масової інформації, зареєстрованим згідно зі статтею 32 зазначеного Закону», крім того, як стверджував уряд, «правовий статус інформації, отриманої з Інтернету, не визначений у національному законодавстві».

Європейський суд наголосив, що «норма не може вважатися законом до того часу, поки її не буде сформульовано з достатньою точністю для того, щоб надати громадянину можливість регулювати свою поведінку: він повинен бути здатен — за потреби, за відповідної консультації — передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія» (див., наприклад, рішення у справі «Ліндон, Очаковські-Лоран і Жюлі проти Франції»⁵², п.41).

Європейський суд визнав, що зобов'язання національним судом «вибачитися не було встановлене законом і, відповідно, у цьому відношенні було порушенням статті 10 Конвенції».

Норма не може вважатися законом до того часу, поки її не буде сформульовано з достатньою точністю для того, щоб надати громадянину можливість регулювати свою поведінку.

Також Європейський суд зазначив, що «українське законодавство, зокрема, Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», надає журналістам імунітет від цивільної відповідальності за дослівне відтворення матеріалу, опублікованого у пресі». Це положення у загальному плані відповідає підходу Європейського суду до свободи журналістів поширювати висловлювання, зроблені іншими. «Проте, відповідно до позиції національних судів, такий імунітет журналістів не поширюється на відтворення матеріалу з Інтернет-джерел, які не зареєстровані згідно із Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». «У зв'язку з цим Суд зауважує, що на той час не існувало

⁵² «Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France», заяви № 21279/02 та № 36448/02, від 22.10.2007.

національних нормативних актів стосовно державної реєстрації Інтернет-видань і що, як стверджував Уряд, Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та інші нормативні акти, які регулюють сферу засобів масової інформації в Україні, не містили будь-яких положень про статус Інтернет-видань або використання інформації, отриманої з Інтернету». Суд вважає, що «відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б дозволяла журналістам використовувати отриману з Інтернету інформацію без остраху наразитися на санкції, серйозно перешкоджає пресі відігравати свою роль «сторожового пса суспільства»» (див. рішення у справі «Обзервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства»⁵³, п. 59, Series A, № 216). На думку Суду, «повне виключення такої інформації зі сфери застосування законодавчих гарантій журналістських свобод може саме по собі спричинити неправомірне втручання у свободу преси, гарантовану статтею 10 Конвенції». Суд також зауважує, що «згідно з українським законодавством журналістів не можна зобов'язати сплатити відшкодування у справах про захист честі, гідності та ділової репутації, якщо вони не умисно розповсюдили неправдиву інформацію, діяли добросовісно та перевірили таку інформацію або, якщо потерпіла сторона не використала наявні можливості для врегулювання спору

перед тим, як подати заяву до суду» (сама такою була ситуація у даній справі, коли, передруковуючи матеріал, видання мали намір сприяти обговоренню питань, які становили значний інтерес для громадськості). Таким чином, Суд доходить висновку, що, «враховуючи недо-

Враховуючи недостатність у національному законодавстві належних гарантій для звільнення журналістів від відповідальності за поширення інформації, отриманої з Інтернету, у зв'язку із неврегульованістю питань реєстрації інтернет-видань, заявники не могли достатньою мірою передбачати наслідки у зв'язку із поширенням такої інформації. Це приводить до порушення ст. 10 Європейської конвенції через те, що втручання у право на свободу вираження поглядів не встановлене законом.

статність у національному законодавстві належних гарантій для журналістів, які використовують інформацію, отриману з Інтернету, заявники не могли достатньою мірою передбачати наслідки, до яких могла призвести оскаржувана публікація. Це дає Судові підставу вважати, що вимогу щодо

⁵³ «Observer and Guardian v. the United Kingdom» № 13585/88, від 26.11.1991.

законності, закріплену в *другому пункті статті 10 Конвенції*, дотримано не було».

Додатки

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ *(витяги)*

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

Цей Закон визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Публічна інформація

1. Публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

2. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 2. Мета і сфера дії Закону

1. Метою цього Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації.

2. Цей Закон не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій, а також на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом.

Стаття 3. Гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації

1. Право на доступ до публічної інформації гарантується:

1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;

- 2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;
- 3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- 4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- 5) здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- 6) юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Стаття 4. Принципи забезпечення доступу до публічної інформації

1. Доступ до публічної інформації відповідно до цього Закону здійснюється на принципах:

- 1) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- 2) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом;
- 3) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Розділ II ПОРЯДОК ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 5. Забезпечення доступу до інформації

1. Доступ до інформації забезпечується шляхом:

- 1) систематичного та оперативного оприлюднення інформації:
 - в офіційних друкованих виданнях;
 - на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет;
 - на інформаційних стендах;
 - будь-яким іншим способом;
- 2) надання інформації за запитами на інформацію.

Стаття 6. Публічна інформація з обмеженим доступом

1. Інформацією з обмеженим доступом є:

- 1) конфіденційна інформація;
- 2) таємна інформація;
- 3) службова інформація.

2. Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;
- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

3. Інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

4. Інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше.

5. Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. При дотриманні вимог, передбачених частиною другою цієї статті, зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

6. Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, оформленої за формою і в порядку, що

встановлені Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції", крім відомостей, зазначених у пункті 7 примітки додатка до цього Закону.

7. Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

Стаття 7. Конфіденційна інформація

1. Конфіденційна інформація - інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Не може бути віднесена до конфіденційної інформація, зазначена в частині першій і другій статті 13 цього Закону.

2. Розпорядники інформації, визначені частиною першою статті 13 цього Закону, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди - лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Стаття 8. Таємна інформація

1. Таємна інформація - інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

2. Порядок доступу до таємної інформації регулюється цим Законом та спеціальними законами.

Стаття 9. Службова інформація

1. Відповідно до вимог частини другої статті 6 цього Закону до службової може належати така інформація:

1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами

державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

2. Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф "для службового користування". Доступ до таких документів надається відповідно до частини другої статті 6 цього Закону.

3. Перелік відомостей, що становлять службову інформацію, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі.

Стаття 10. Доступ до інформації про особу

1. Кожна особа має право:

1) знати у період збирання інформації, але до початку її використання, які відомості про неї та з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом;

2) доступу до інформації про неї, яка збирається та зберігається;

3) вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе, знищення інформації про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону;

4) на ознайомлення за рішенням суду з інформацією про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів;

5) на відшкодування шкоди у разі розкриття інформації про цю особу з порушенням вимог, визначених законом.

2. Обсяг інформації про особу, що збирається, зберігається і використовується розпорядниками інформації, має бути максимально обмеженим і використовуватися лише з метою та у спосіб, визначений законом.

3. Розпорядники інформації, які володіють інформацією про особу, зобов'язані:

- 1) надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом;
- 2) використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом;
- 3) вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб;
- 4) виправляти неточну та застарілу інформацію про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується.

4. Зберігання інформації про особу не повинно тривати довше, ніж це необхідно для досягнення мети, задля якої ця інформація збиралася.

5. Відмова особі в доступі до інформації про неї, приховування, незаконне збирання, використання, зберігання чи поширення інформації можуть бути оскаржені.

Стаття 11. Захист особи, яка оприлюднює інформацію

1. Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довікллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довікллю.

Розділ III СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН У СФЕРІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 12. Визначення та перелік суб'єктів

1. Суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є:

- 1) запитувачі інформації - фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень;
- 2) розпорядники інформації - суб'єкти, визначені у статті 13 цього Закону;
- 3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань запитів на інформацію розпорядників інформації.

Стаття 13. Розпорядники інформації

1. Розпорядниками інформації для цілей цього Закону визнаються:

- 1) суб'єкти владних повноважень - органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;
- 2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, - стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;
- 3) особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, - стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;
- 4) суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, - стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

2. До розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитами інформацію, визначену в цій статті, у порядку, передбаченому цим Законом, прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють:

- 1) інформацією про стан довкілля;
- 2) інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 3) інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;
- 4) іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією).

3. На розпорядників інформації, визначених у пунктах 2, 3, 4 частини першої та в частині другій цієї статті, вимоги цього Закону поширюються лише в частині оприлюднення та надання відповідної інформації за запитами.

4. Усі розпорядники інформації незалежно від нормативно-правового акта, на підставі якого вони діють, при вирішенні питань щодо доступу до інформації мають керуватися цим Законом.

Стаття 14. Обов'язки розпорядників інформації

1. Розпорядники інформації зобов'язані:

- 1) оприлюднювати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення;
- 2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;
- 3) вести облік запитів на інформацію;
- 4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;
- 5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;
- 6) надавати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації.

Стаття 15. Оприлюднення інформації розпорядниками

1. Розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати:

- 1) інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси (структуру та обсяг бюджетних коштів, порядок та механізм їх витрачання тощо);
- 2) нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньо організаційних), прийняті розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності;
- 3) перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми і зразки документів, правила їх заповнення;
- 4) порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності;
- 5) інформацію про систему обліку, види інформації, яку зберігає розпорядник;

- 6) інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядника інформації;
- 7) плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань;
- 8) розташування місць, де надаються необхідні запитувачам форми і бланки установи;
- 9) загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку;
- 10) звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію;
- 11) інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, а саме про: їхні місцезнаходження, поштову адресу, номери засобів зв'язку, адреси офіційного веб-сайту та електронної пошти;

прізвище, ім'я та по батькові, службові номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти керівника органу та його заступників, а також керівників структурних та регіональних підрозділів, основні функції структурних та регіональних підрозділів, крім випадків, коли ці відомості належать до інформації з обмеженим доступом;

розклад роботи та графік прийому громадян;

вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад;

перелік та умови надання послуг, форми і зразки документів, необхідних для надання послуг, правила їх оформлення;

перелік і службові номери засобів зв'язку підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління, та їх керівників, крім підприємств, установ та організацій, створених з метою конспірації, оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності;

порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень суб'єктів владних повноважень, їх дій чи бездіяльності;

систему обліку, види інформації, якою володіє суб'єкт владних повноважень;

- 12) іншу інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, порядок обов'язкового оприлюднення якої встановлений законом.

2. Інформація, передбачена частиною першою цієї статті, підлягає обов'язковому оприлюдненню невідкладно, але не пізніше п'яти робочих днів з дня затвердження документа. У разі наявності у розпорядника інформації офіційного веб-сайту така інформація оприлюднюється на веб-сайті із зазначенням дати оприлюднення документа і дати оновлення інформації.

3. Проекти нормативно-правових актів, рішень органів місцевого самоврядування, розроблені відповідними розпорядниками, оприлюднюються ними не пізніш як за 20 робочих днів до дати їх розгляду з метою прийняття.

4. Невідкладному оприлюдненню підлягає будь-яка інформація про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб, і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим.

Стаття 16. Відповідальні особи з питань запитів на інформацію

1. Розпорядник інформації відповідає за визначення завдань та забезпечення діяльності структурного підрозділу або відповідальної особи з питань запитів на інформацію розпорядників інформації, відповідальних за опрацювання, систематизацію, аналіз та контроль щодо задоволення запиту на інформацію та надання консультацій під час оформлення запиту.

2. Запит, що пройшов реєстрацію у встановленому розпорядником інформації порядку, обробляється відповідальними особами з питань запитів на інформацію.

Стаття 17. Контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації

1. Парламентський контроль за дотриманням права людини на доступ до інформації здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, народними депутатами України.

2. Громадський контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до публічної інформації здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами, громадянами особисто шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо.

3. Державний контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до інформації здійснюється відповідно до закону.

Стаття 18. Реєстрація документів розпорядника інформації

1. Для забезпечення збереження та доступу до публічної інформації документи, що знаходяться у суб'єктів владних повноважень, підлягають обов'язковій реєстрації в системі обліку, що має містити:

- 1) назву документа;
- 2) дату створення документа;
- 3) дату надходження документа;
- 4) джерело інформації (автор, відповідний підрозділ);
- 5) передбачену законом підставу віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом;
- 6) строк обмеження доступу до інформації, у разі якщо вона віднесена до інформації з обмеженим доступом;
- 7) галузь;
- 8) ключові слова;
- 9) тип, носій (текстовий документ, плівки, відеозаписи, аудіо записи тощо);
- 10) вид (нормативні акти, угоди, рішення, протоколи, звіти, прес-релізи);
- 11) проекти рішень (довідні записки, звернення, заяви, подання, пропозиції, листи тощо);
- 12) форму та місце зберігання документа тощо.

2. Доступ до системи обліку, що містить інформацію про документ, що знаходиться у суб'єкта владних повноважень, забезпечується шляхом:

- 1) оприлюднення на офіційних веб-сайтах суб'єктів владних повноважень такої інформації, а в разі їх відсутності- в інший прийнятний спосіб;
- 2) надання доступу до системи за запитом.

3. Система обліку публічної інформації не може бути віднесена до категорії інформації з обмеженим доступом.

4. Розпорядники інформації несуть відповідальність за забезпечення доступу до системи обліку відповідно до закону.

Розділ IV РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЗА ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАПИТОМ

Стаття 19. Оформлення запитів на інформацію

1. Запит на інформацію - це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

2. Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

3. Запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним. Запити можуть подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача.

4. Письмовий запит подається в довільній формі.

5. Запит на інформацію має містити:

- 1) ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є;
- 2) загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;
- 3) підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

6. З метою спрощення процедури оформлення письмових запитів на інформацію особа може подавати запит шляхом заповнення відповідних форм запитів на інформацію, які можна отримати в розпорядника інформації та на офіційному веб-сайті відповідного розпорядника. Зазначені форми мають містити стислу інструкцію щодо процедури подання запиту на інформацію, її отримання тощо.

7. У разі якщо з поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) особа не може подати письмовий запит, його має оформити відповідальна особа з питань запитів на інформацію, обов'язково зазначивши в запиті своє ім'я, контактний телефон, та надати копію запиту особі, яка його подала.

Стаття 20. Строк розгляду запитів на інформацію

1. Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

2. У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту.

3. Клопотання про термінове опрацювання запиту має бути обґрунтованим.

4. У разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Стаття 21. Плата за надання інформації

1. Інформація на запит надається безкоштовно.

2. У разі якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк.

3. Розмір фактичних витрат визначається відповідним розпорядником на копіювання та друк в межах граничних норм, встановлених Кабінетом Міністрів України. У разі якщо розпорядник інформації не встановив розміру плати за копіювання або друк, інформація надається безкоштовно.

4. При наданні особі інформації про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Стаття 22. Відмова та відстрочка в задоволенні запиту на інформацію

1. Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;

2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до частини другої статті 6 цього Закону;

3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені статтею 21 цього Закону фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;

4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 цього Закону.

2. Відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, або відповідь не по суті запиту вважається неправомірною відмовою в наданні інформації.

3. Розпорядник інформації, який не володіє запитуваною інформацією, але якому за статусом або характером діяльності відомо або має бути відомо, хто нею володіє, зобов'язаний направити цей запит належному розпоряднику з одночасним повідомленням про це запитувача. У такому разі відлік строку розгляду запиту на інформацію починається з дня отримання запиту належним розпорядником.

4. У відмові в задоволенні запиту на інформацію має бути зазначено:

1) прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту розпорядником інформації;

2) дату відмови;

3) мотивовану підставу відмови;

4) порядок оскарження відмови;

5) підпис.

5. Відмова в задоволенні запиту на інформацію надається в письмовій формі.

6. Відстрочка в задоволенні запиту на інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені цим Законом строки у разі настання обставин непереборної сили. Рішення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

7. У рішенні про відстрочку в задоволенні запиту на інформацію має бути зазначено:

1) прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту розпорядником інформації;

- 2) дату надсилання або вручення повідомлення про відстрочку;
- 3) причини, у зв'язку з якими запит на інформацію не може бути задоволений у встановлений цим Законом строк;
- 4) строк, у який буде задоволено запит;
- 5) підпис.

Розділ V ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ РОЗПОРЯДНИКІВ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 23. Право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації

1. Рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду.

2. Запитувач має право оскаржити:

- 1) відмову в задоволенні запиту на інформацію;
- 2) відстрочку задоволення запиту на інформацію;
- 3) ненадання відповіді на запит на інформацію;
- 4) надання недостовірної або неповної інформації;
- 5) несвоєчасне надання інформації;
- 6) невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію відповідно до статті 15 цього Закону;
- 7) інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

3. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації до суду здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України.

Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації

1. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень:

- 1) ненадання відповіді на запит;
- 2) ненадання інформації на запит;

- 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- 4) не оприлюднення інформації відповідно до статті 15 цього Закону;
- 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- 6) несвоєчасне надання інформації;
- 7) необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- 8) нездійснення реєстрації документів;
- 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

2. Особи, на думку яких їхні права та законні інтереси порушені розпорядниками інформації, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом.

Розділ VI ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства України застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

у статті 212-3:

частину першу після слів "Про інформацію" доповнити словами "Про доступ до публічної інформації";

примітку викласти в такій редакції:

"Примітка. Особи, визначені в примітці до статті 212-26 цього Кодексу, притягаються до відповідальності за діяння, передбачені даною статтею, згідно із статтею 212-26";

частину першу статті 212-26 після слів "Про інформацію" доповнити словами "Про доступ до публічної інформації";

2) у назві та абзаці першому частини першої статті 330 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) слова "яка є власністю держави" замінити словами "яка знаходиться у володінні держави";

3) частину десятую статті 9 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 22, ст. 303; 2000 р., № 10, ст. 79) доповнити двома реченнями такого змісту: "Забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності. Питання оприлюднення або надання такої інформації після прийняття рішення регулюється законом";

4) статтю 9 Закону України "Про контррозвідальну діяльність" (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 12, ст. 89) доповнити реченням такого змісту: "Забороняється оприлюднювати або надавати (розголошувати) зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи контррозвідальної діяльності та заходів до прийняття рішення за результатами такої діяльності або заходів";

5) статтю 13 Закону України "Про авторське право і суміжні права" (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 43, ст. 214) доповнити частиною п'ятою такого змісту:

"Зазначені положення не поширюються на випадки оприлюднення чи надання інформації на підставі Закону України "Про доступ до публічної інформації".

4. Кабінету Міністрів України у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

затвердити граничні норми витрат на копіювання або друк, передбачені статтею 21 цього Закону;

внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо приведення законів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ІНФОРМАЦІЮ»

Цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

документ - матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі;

захист інформації - сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї;

інформація - будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

суб'єкт владних повноважень - орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Стаття 2. Основні принципи інформаційних відносин

1. Основними принципами інформаційних відносин є:

гарантованість права на інформацію;

відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;

достовірність і повнота інформації;

свобода вираження поглядів і переконань;

правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;

захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Стаття 3. Державна інформаційна політика

1. Основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації;

забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;

створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;

забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;

створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;

постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;

забезпечення інформаційної безпеки України;

сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

Стаття 4. Суб'єкти і об'єкт інформаційних відносин

1. Суб'єктами інформаційних відносин є:

фізичні особи;

юридичні особи;

об'єднання громадян;

суб'єкти владних повноважень.

2. Об'єктом інформаційних відносин є інформація.

Стаття 5. Право на інформацію

1. Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Стаття 6. Гарантії права на інформацію

1. Право на інформацію забезпечується:

створенням механізму реалізації права на інформацію;

створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;

обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;

обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;

встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

2. Право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 7. Охорона права на інформацію

1. Право на інформацію охороняється законом. Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації.

2. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

Суб'єкт інформаційних відносин може вимагати усунення будь-яких порушень його права на інформацію.

3. Забороняється вилучення і знищення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів з архівних, бібліотечних, музейних фондів, крім встановлених законом випадків або на підставі рішення суду.

4. Право на інформацію, створену в процесі діяльності фізичної чи юридичної особи, суб'єкта владних повноважень або за рахунок фізичної

чи юридичної особи, Державного бюджету України, місцевого бюджету, охороняється в порядку, визначеному законом.

Стаття 8. Мова інформації

1. Мова інформації визначається законом про мови, іншими актами законодавства в цій сфері, міжнародними договорами та угодами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 9. Основні види інформаційної діяльності

1. Основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації.

Розділ II ВИДИ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 10. Види інформації за змістом

За змістом інформація поділяється на такі види:

інформація про фізичну особу;

інформація довідково-енциклопедичного характеру;

інформація про стан довкілля (екологічна інформація);

інформація про товар (роботу, послугу);

науково-технічна інформація;

податкова інформація;

правова інформація;

статистична інформація;

соціологічна інформація;

інші види інформації.

Стаття 11. Інформація про фізичну особу

1. Інформація про фізичну особу (персональні дані) - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

2. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім

випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 12. Інформація довідково-енциклопедичного характеру

1. Інформація довідково-енциклопедичного характеру - систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

2. Основними джерелами інформації довідково-енциклопедичного характеру є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали, електронні бази та банки даних, архіви різноманітних довідкових інформаційних служб, мереж та систем, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автоматизованими інформаційно-телекомунікаційними системами.

3. Правовий режим інформації довідково-енциклопедичного характеру визначається законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 13. Інформація про стан довкілля (екологічна інформація)

1. Інформація про стан довкілля (екологічна інформація) - відомості та/або дані про:

стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими;

фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми);

стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля;

інші відомості та/або дані.

2. Правовий режим інформації про стан довкілля (екологічної інформації) визначається законами України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Інформація про стан довкілля, крім інформації про місце розташування військових об'єктів, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом.

Стаття 14. Інформація про товар (роботу, послугу)

1. Інформація про товар (роботу, послугу) - відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги).

2. Інформація про вплив товару (роботи, послуги) на життя та здоров'я людини не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом.

3. Правовий режим інформації про товар (роботу, послугу) визначається законами України про захист прав споживачів, про рекламу, іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 15. Науково-технічна інформація

1. Науково-технічна інформація - будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

2. Правовий режим науково-технічної інформації визначається Законом України "Про науково-технічну інформацію", іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Науково-технічна інформація є відкритою за режимом доступу, якщо інше не встановлено законами України.

Стаття 16. Податкова інформація

1. Податкова інформація - сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної

діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України.

2. Правовий режим податкової інформації визначається Податковим кодексом України та іншими законами.

Стаття 17. Правова інформація

1. Правова інформація - будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

2. Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

3. З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів фізичним та юридичним особам держава забезпечує офіційне видання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після їх прийняття.

Стаття 18. Статистична інформація

1. Статистична інформація - документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства.

2. Офіційна державна статистична інформація підлягає систематичному оприлюдненню.

3. Держава гарантує суб'єктам інформаційних відносин відкритий доступ до офіційної державної статистичної інформації, за винятком інформації, доступ до якої обмежений згідно із законом.

4. Правовий режим державної статистичної інформації визначається Законом України "Про державну статистику", іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 19. Соціологічна інформація

1. Соціологічна інформація - будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо.

2. Правовий режим соціологічної інформації визначається законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 20. Доступ до інформації

1. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

2. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Стаття 21. Інформація з обмеженим доступом

1. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

2. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом.

3. Порядок віднесення інформації до таємної або службової, а також порядок доступу до неї регулюються законами.

4. До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

- 1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;
- 3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- 4) про факти порушення прав і свобод людини і громадянина;
- 5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

б) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Розділ III ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ, ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЇХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття 22. Масова інформація та її засоби

1. Масова інформація - інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

2. Засоби масової інформації - засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації.

Стаття 23. Інформаційна продукція та інформаційна послуга

1. Інформаційна продукція - матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин. Інформаційною послугою є діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб.

2. Інформаційна продукція та інформаційні послуги є об'єктами цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України.

Стаття 24. Заборона цензури та заборона втручання в професійну діяльність журналістів і засобів масової інформації

1. Забороняється цензура - будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації.

Ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації.

2. Забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків,

встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом.

3. Умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику тягне за собою відповідальність згідно із законами України.

Стаття 25. Гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів

1. Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом.

2. Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством.

3. Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

4. Після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом.

5. Журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).

6. Журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням.

7. Права та обов'язки журналіста, працівника засобу масової інформації, визначені цим Законом, поширюються на зарубіжних журналістів, працівників зарубіжних засобів масової інформації, які працюють в Україні.

Стаття 26. Акредитація журналістів, працівників засобів масової інформації

1. З метою створення сприятливих умов для здійснення журналістами, працівниками засобів масової інформації професійної діяльності суб'єкт владних повноважень може здійснювати їх акредитацію.

Усі дії, пов'язані з акредитацією, мають ґрунтуватися на принципах відкритості, рівності, справедливості з метою забезпечення права громадськості на одержання інформації через засоби масової інформації. Відсутність акредитації не може бути підставою для відмови в допуску журналіста, працівника засобу масової інформації на відкриті заходи, що проводить суб'єкт владних повноважень.

2. Акредитація журналіста, працівника засобу масової інформації здійснюється безоплатно на підставі його заяви або подання засобу масової інформації.

У заяві, поданій журналістом, працівником засобу масової інформації, зазначаються його прізвище, ім'я та по батькові, адреса, номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності). До заяви додаються копії документів, що посвідчують особу та засвідчують її професійну належність.

У поданні засобу масової інформації зазначаються його повне найменування, дата і номер реєстрації, адреса, адреса електронної пошти (за наявності), номер засобу зв'язку, прізвище, ім'я та по батькові журналіста, працівника засобу масової інформації, щодо якого вноситься подання. До подання додаються копії документів, що посвідчують особу.

В акредитації не може бути відмовлено в разі подання усіх документів, передбачених цією частиною.

Суб'єкт владних повноважень може встановлювати спрощений порядок акредитації.

3. Порядок акредитації, визначений суб'єктом владних повноважень, підлягає оприлюдненню.

4. Суб'єкти владних повноважень, що здійснили акредитацію журналістів, працівників засобів масової інформації, зобов'язані сприяти провадженню ними професійної діяльності; завчасно сповіщати їх про місце і час проведення сесій, засідань, нарад, брифінгів та інших публічних заходів; надавати їм інформацію, призначену для засобів масової інформації; а також сприяти створенню умов для здійснення

запису і передачі інформації, проведення інтерв'ю, отримання коментарів посадових осіб.

5. У разі якщо захід проводиться відповідно до міжнародних або інших спеціальних протоколів, можуть встановлюватися особливі умови допуску журналістів. Такі особливі умови оприлюднюються на офіційному веб-сайті відповідного суб'єкта владних повноважень до проведення заходу.

6. Журналіст, працівник засобу масової інформації зобов'язаний дотримуватися встановлених суб'єктом владних повноважень правил внутрішнього трудового розпорядку, не перешкоджати діяльності його службових та посадових осіб.

7. Суб'єкти владних повноважень, що акредитували журналіста, працівника засобу масової інформації, приймають рішення про припинення акредитації у разі:

подання ним відповідної заяви;

неодноразового грубого порушення ним обов'язків, визначених цією статтею;

звернення засобу масової інформації, за поданням якого здійснена акредитація.

8. У рішенні про припинення акредитації зазначаються посадова особа чи службова особа (суб'єкт владних повноважень), яка прийняла відповідне рішення, дата прийняття рішення, підстава для прийняття рішення та порядок його оскарження. Письмове повідомлення про припинення акредитації видається або надсилається засобу масової інформації або журналістові, працівникові засобу масової інформації протягом п'яти робочих днів з дня прийняття відповідного рішення.

9. Рішення про припинення акредитації може бути оскаржено до суду в установленому порядку.

Розділ IV ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІНФОРМАЦІЮ

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

1. Порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України.

Стаття 28. Неприпустимість зловживання правом на інформацію

1. Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Стаття 29. Поширення суспільно необхідної інформації

1. Інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

2. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Стаття 30. Звільнення від відповідальності

1. Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень.

2. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Якщо особа вважає, що оціночні судження або думки принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду.

3. Суб'єкти інформаційних відносин звільняються від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною.

4. Додаткові підстави звільнення від відповідальності засобів масової інформації та журналістів встановлюються законами України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про телебачення і радіомовлення", "Про інформаційні агентства" та іншими.

Стаття 31. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди

1. У разі якщо порушенням права на свободу інформації особі завдано матеріальної чи моральної шкоди, вона має право на її відшкодування за рішенням суду.

2. Суб'єкти владних повноважень як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадових і службових осіб права на захист честі, гідності та ділової репутації в суді.

Розділ V ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

2. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ» (витяги)

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

державна таємниця (далі також - секретна інформація) - вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою;

віднесення інформації до державної таємниці - процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установами ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього;

гриф секретності - реквізит матеріального носія секретної інформації, що засвідчує ступінь секретності даної інформації;

державний експерт з питань таємниць - посадова особа, уповноважена здійснювати відповідно до вимог цього Закону віднесення інформації до державної таємниці у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування;

допуск до державної таємниці - оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації;

доступ до державної таємниці - надання повноваженою посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень;

засекречування матеріальних носіїв інформації - введення у встановленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного

грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації;

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, - акт, в якому зведено переліки відомостей, що згідно з рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю у визначених цим Законом сферах;

категорія режиму секретності - категорія, яка характеризує важливість та обсяги відомостей, що становлять державну таємницю, які зосереджені в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях;

криптографічний захист секретної інформації - вид захисту, що реалізується шляхом перетворення інформації з використанням спеціальних даних (ключових даних) з метою приховування (або відновлення) змісту інформації, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо;

матеріальні носії секретної інформації - матеріальні об'єкти, в тому числі фізичні поля, в яких відомості, що становлять державну таємницю, відображені у вигляді текстів, знаків, символів, образів, сигналів, технічних рішень, процесів тощо;

охорона державної таємниці - комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативних заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв;

режим секретності - встановлений згідно з вимогами цього Закону та інших виданих відповідно до нього нормативно-правових актів єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці;

розсекречування матеріальних носіїв секретної інформації - зняття в установленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом скасування раніше наданого грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації;

спеціальна експертиза щодо наявності умов для провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, - експертиза, що проводиться з метою визначення в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях наявності умов, передбачених цим Законом, для провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;

ступінь секретності ("особливої важливості", "цілком таємно", "таємно") - категорія, яка характеризує важливість секретної інформації, ступінь обмеження доступу до неї та рівень її охорони державою;

технічний захист секретної інформації - вид захисту, спрямований на забезпечення інженерно-технічними заходами конфіденційності, цілісності та унеможливлення блокування інформації.

Стаття 5. Компетенція державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці

Президент України, забезпечуючи національну безпеку, видає укази та розпорядження з питань охорони державної таємниці, віднесених цим Законом та іншими законами до його повноважень.

Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони державної таємниці.

Кабінет Міністрів України спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення здійснення державної політики у сфері охорони державної таємниці.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування здійснюють державну політику у сфері охорони державної таємниці в межах своїх повноважень, передбачених законом.

Спеціально уповноваженим державним органом у сфері забезпечення охорони державної таємниці є Служба безпеки України.

Забезпечення охорони державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, покладається на керівників зазначених органів, підприємств, установ і організацій.

Стаття 8. Інформація, що може бути віднесена до державної таємниці

До державної таємниці у порядку, встановленому цим Законом, відноситься інформація:

- 1) у сфері оборони:

про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань;

про напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацією, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни;

про дислокацію, характеристики пунктів управління, зміст заходів загальнодержавного та регіонального, у разі необхідності міського і районного рівня, щодо приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій до виконання завдань в особливий період та про організацію системи зв'язку (оповіщення) в особливий період, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів щодо евакуації, розосередження населення і забезпечення його життєдіяльності; забезпечення виробничої діяльності об'єктів національної економіки у воєнний час;

про геодезичні, гравіметричні, картографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони країни;

2) у сфері економіки, науки і техніки:

про зміст мобілізаційних планів державних органів та органів місцевого самоврядування, мобілізаційні потужності, заходи мобілізаційної підготовки і мобілізації та обсяги їх фінансування, запаси та обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, а також зведені відомості про номенклатуру та рівні накопичення, загальні обсяги поставок, відпуску, закладення, освіження, розміщення і фактичні запаси державного матеріального резерву;

про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави в інтересах забезпечення її безпеки;

про плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання державного оборонного замовлення;

про плани, обсяги та інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливі заходи фінансової діяльності держави;

про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України;

3) у сфері зовнішніх відносин:

про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України, спрямовані на забезпечення її національних інтересів і безпеки;

про військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це завдаватиме шкоди національній безпеці України;

про експорт та імпорт озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції;

4) у сфері державної безпеки та охорони правопорядку:

про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність;

про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову, розвідувальну і контррозвідувальну діяльність;

про організацію та порядок здійснення охорони адміністративних будинків та інших державних об'єктів, посадових та інших осіб, охорона

яких здійснюється відповідно до Закону України "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб";

про систему урядового та спеціального зв'язку;

про організацію, зміст, стан і плани розвитку криптографічного захисту секретної інформації, зміст і результати наукових досліджень у сфері криптографії;

про системи та засоби криптографічного захисту секретної інформації, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

про державні шифри, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

про організацію режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, державні програми, плани та інші заходи у сфері охорони державної таємниці;

про організацію, зміст, стан і плани розвитку технічного захисту секретної інформації;

про результати перевірок, здійснюваних згідно з законом прокурором у порядку відповідного нагляду за додержанням законів, та про зміст матеріалів оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування та судочинства з питань, зазначених у цій статті сфер;

про інші засоби, форми і методи охорони державної таємниці.

Конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці за ступенями секретності "особливої важливості", "цілком таємно" та "таємно" лише за умови, що вони належать до категорій, зазначених у частині першій цієї статті, і їх розголошення завдаватиме шкоди інтересам національної безпеки України.

Забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть звужуватися зміст і обсяг конституційних прав та свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю та безпеці населення.

Не відноситься до державної таємниці інформація:

про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;

про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

про незаконні дії державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена.

Стаття 9. Державні експерти з питань таємниць

Державний експерт з питань таємниць здійснює відповідно до вимог цього Закону віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування.

Виконання функцій державного експерта з питань таємниць на конкретних посадових осіб покладається:

у Верховній Раді України - Головою Верховної Ради України;

в інших державних органах, Національній академії наук України, на підприємствах, в установах і організаціях - Президентом України за поданням Служби безпеки України на підставі пропозицій керівників відповідних державних органів, Національної академії наук України, підприємств, установ і організацій.

Втручання в діяльність державного експерта з питань таємниць особи, якій за посадою його підпорядковано, не допускається.

Державний експерт з питань таємниць відповідно до покладених на нього завдань:

1) визначає:

підстави, за якими інформацію має бути віднесено до державної таємниці;

підстави та доцільність віднесення до державної таємниці інформації про винаходи (корисні моделі), призначені для використання у сферах, зазначених у частині першій статті 8 цього Закону;

доцільність віднесення до державної таємниці інформації про винаходи (корисні моделі), що мають подвійне застосування, на підставі порівняльного аналізу ефективності цільового використання та за згодою автора (власника патенту);

ступінь секретності інформації, віднесеної до державної таємниці;

державний орган (органи), якому надається право приймати рішення щодо кола суб'єктів, які матимуть доступ до секретної інформації;

2) готує висновок щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації;

3) установлює та продовжує строк дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці із зазначенням дати її розсекречення;

4) дає Службі безпеки України рішення про зміну ступеня секретності інформації та скасування рішення про віднесення її до державної таємниці у разі, якщо підстави, на яких цю інформацію було віднесено до державної таємниці, перестали існувати;

5) затверджує за погодженням із Службою безпеки України розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, зміни до них, контролює відповідність змісту цих переліків Зводу відомостей, що становлять державну таємницю;

6) розглядає пропозиції державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та окремих громадян щодо віднесення інформації до державної таємниці та її розсекречування;

7) затверджує висновки щодо обізнаності з державною таємницею громадян, які мають чи мали допуск до державної таємниці;

8) контролює обґрунтованість і правильність надання документам, виробам та іншим матеріальним носіям інформації, які містять відомості, включені до Зводу відомостей чи розгорнутих переліків відомостей, що становлять державну таємницю, відповідного грифа секретності, своєчасність зміни такого грифа та розсекречування цих носіїв із наданням їм реквізиту "розсекречено";

9) бере участь у розробленні критеріїв визначення шкоди, яку може бути завдано національній безпеці України у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації.

Державний експерт з питань таємниць під час виконання покладених на нього функцій зобов'язаний:

1) погоджувати за посередництвом Служби безпеки України свої висновки про скасування рішень щодо віднесення інформації до міждержавних таємниць з відповідними посадовими особами держав - учасниць міжнародних договорів України про взаємне забезпечення збереження міждержавних таємниць та повідомляти їх про прийняті рішення щодо віднесення інформації до державної таємниці, на яку поширено чинність цих договорів;

2) подавати Службі безпеки України не пізніше як через десять днів з моменту підписання рішення про віднесення відомостей до державної таємниці або про скасування цих рішень, а розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, - у той же строк з моменту їх затвердження;

3) розглядати протягом одного місяця пропозиції Служби безпеки України про віднесення інформації до державної таємниці, скасування чи продовження терміну дії раніше прийнятого рішення про віднесення інформації до державної таємниці;

4) надавати відповідний гриф секретності рішенням про віднесення інформації до державної таємниці та про скасування цих рішень залежно від важливості їх змісту;

5) брати участь у засіданнях державних експертів з питань таємниць;

6) ініціювати питання щодо притягнення до відповідальності посадових осіб, які порушують законодавство України про державну таємницю.

Державний експерт з питань таємниць має право:

1) безперешкодно проводити перевірку виконання державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у сфері його діяльності, рішень про віднесення інформації до державної таємниці, скасування цих рішень, додержання порядку засекречення інформації та у разі виявлення порушень давати обов'язкові для виконання приписи про їх усунення;

2) створювати експертні комісії з фахівців і науковців, які мають допуск до державної таємниці, для підготовки проектів рішень про віднесення інформації до державної таємниці, зниження ступеня її секретності та скасування зазначених рішень, висновків щодо обізнаності з державною таємницею громадян, які мають чи мали допуск до державної таємниці, а також для підготовки відповідних висновків у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації;

3) скасовувати безпідставні рішення про надання носію інформації грифа секретності, зміну або скасування цього грифа;

4) клопотати про притягнення до відповідальності посадових осіб, які порушують законодавство України про державну таємницю;

5) одержувати в установленому порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій відомості, необхідні для виконання своїх функцій.

Державним експертам з питань таємниць, а також фахівцям, які залучаються до підготовки рішень та висновків державних експертів з питань таємниць, встановлюються додаткові виплати у порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

Державний експерт з питань таємниць несе персональну відповідальність за законність і обґрунтованість свого рішення про віднесення інформації до державної таємниці або про зниження ступеня секретності такої інформації чи скасування рішення про віднесення її до державної таємниці, а також за умисне неприйняття рішення про віднесення до державної таємниці інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам національної безпеки України.

Стаття 10. Порядок віднесення інформації до державної таємниці

Віднесення інформації до державної таємниці здійснюється мотивованим рішенням державного експерта з питань таємниць за його власною ініціативою, за зверненням керівників відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян.

Державний експерт з питань таємниць відносить інформацію до державної таємниці з питань, прийняття рішень з яких належить до його компетенції згідно з посадою. У разі, якщо прийняття рішення про віднесення інформації до державної таємниці належить до компетенції кількох державних експертів з питань таємниць, воно за ініціативою

державних експертів або за пропозицією Служби безпеки України приймається колегіально та ухвалюється простою більшістю голосів. При цьому кожен експерт має право викласти свою думку.

Інформація вважається державною таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого включена ця інформація, чи зміни до нього у порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 11. Рішення державного експерта з питань таємниць

У рішенні державного експерта з питань таємниць про віднесення інформації до державної таємниці зазначаються:

інформація, яка має становити державну таємницю, та її відповідність категоріям і вимогам, передбаченим статтею 8 цього Закону;

підстави для віднесення інформації до державної таємниці та обґрунтування шкоди національній безпеці України у разі її розголошення;

ступінь секретності зазначеної інформації;

обсяг фінансування заходів, необхідних для охорони такої інформації;

державний орган, орган місцевого самоврядування, підприємство, установа, організація чи громадянин, який вніс пропозицію про віднесення цієї інформації до державної таємниці, та державний орган (органи), якому надається право визначати коло суб'єктів, які матимуть доступ до цієї інформації;

строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці.

Рішення про віднесення інформації до державної таємниці, продовження строку дії раніше прийнятого рішення про віднесення інформації до державної таємниці, зміну ступеня секретності інформації, скасування раніше прийнятого рішення про віднесення інформації до державної таємниці приймаються державним експертом з питань таємниць протягом одного місяця з часу надходження звернення державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації чи громадянина. Такі рішення підлягають реєстрації Службою безпеки України та є підставою для формування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, і внесення змін до зазначеного Зводу, до галузевих або відомчих розгорнутих переліків відомостей, що становлять державну таємницю. Порядок реєстрації

рішень державних експертів з питань таємниць визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 12. Звід відомостей, що становлять державну таємницю

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, формує Служба безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць. Зазначений Звід та зміни до нього набирають чинності з моменту опублікування в офіційних виданнях України.

Зміни до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, вносяться не пізніше трьох місяців з дня одержання Службою безпеки України відповідного рішення державного експерта з питань таємниць.

Зразки форм рішень державних експертів з питань таємниць, порядок та механізм формування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, і його опублікування визначаються Кабінетом Міністрів України.

На підставі та в межах Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, з метою конкретизації та систематизації даних про секретну інформацію державні органи створюють галузеві або відомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, а також можуть створювати міжгалузеві або міжвідомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю. Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що провадять діяльність, пов'язану із державною таємницею, за ініціативою та погодженням із замовником робіт, пов'язаних з державною таємницею, можуть створювати власні розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю. Такі переліки погоджуються із Службою безпеки України, затверджуються державними експертами з питань таємниць та реєструються у Службі безпеки України.

Розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, не можуть суперечити Зводу відомостей, що становлять державну таємницю.

У разі включення до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, або до розгорнутих переліків цих відомостей інформації, яка не відповідає категоріям і вимогам, передбаченим статтею 8 цього Закону, або порушення встановленого порядку віднесення інформації до державної таємниці заінтересовані громадяни та юридичні особи мають право оскаржити відповідні рішення до суду. З метою недопущення

розголошення державної таємниці судовий розгляд скарг може проводитися в закритих засіданнях відповідно до закону.

Стаття 13. Строк дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці

Строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниць з урахуванням ступеня секретності інформації, критерії визначення якого встановлюються Службою безпеки України, та інших обставин. Він не може перевищувати для інформації із ступенем секретності "особливої важливості" - 30 років, для інформації "цілком таємно" - 10 років, для інформації "таємно" - 5 років.

Після закінчення передбаченого частиною першою цієї статті строку дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці державний експерт з питань таємниць приймає рішення про скасування рішення про віднесення її до державної таємниці або приймає рішення про продовження строку дії зазначеного рішення в межах строків, встановлених частиною першою цієї статті.

Президент України з власної ініціативи або на підставі пропозицій державних експертів з питань таємниць чи за зверненням державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян може встановлювати більш тривалі строки дії рішень про віднесення інформації до державної таємниці, ніж строки, передбачені частиною першою цієї статті.

Стаття 39. Відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю

Посадові особи та громадяни, винні у:

розголошенні державної таємниці;

втраті документів та інших матеріальних носіїв секретної інформації;

недодержанні встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;

засекречуванні інформації, зазначеної у частинах третій і четвертій статті 8 цього Закону;

навмисному невіднесенні до державної таємниці інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам національної безпеки України, а також необґрунтованому заниженні ступеня секретності або необґрунтованому розсекречуванні секретної інформації;

безпідставному засекречуванні інформації;

наданні грифа секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненаданні грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставному скасуванні чи зниженні грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації;

порушенні встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;

порушенні встановленого законодавством режиму секретності та невиконанні обов'язків щодо збереження державної таємниці;

невжитті заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпеченні контролю за охороною державної таємниці;

провадженні діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без одержання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщенні державних замовлень на виконання робіт, доведенні мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;

недодержанні вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства і проведення роботи з ними;

невиконанні норм і вимог технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення цілісності цієї інформації або просочування її технічними каналами, -

несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН» (витяги)

Стаття 1. Звернення громадян

Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, а також особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України мають право подавати звернення, які не стосуються їх службової діяльності.

Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають таке ж право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Стаття 3. Основні терміни, що вживаються в цьому Законі

Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Стаття 4. Рішення, дії (бездіяльність), які можуть бути оскаржені

До рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких:

порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян);

створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод;

незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

Стаття 5. Вимоги до звернення

Звернення адресуються органам державної влади і місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги.

Звернення може бути усним (викладеним громадянином і записаним посадовою особою на особистому прийомі) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до чинного законодавства.

Звернення може бути подано як окремою особою (індивідуальне), так і групою осіб (колективне).

Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати.

Звернення, оформлене без дотримання цих вимог, повертається заявникові з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження, крім випадків, передбачених частиною першою статті 7 цього Закону.

Звернення про надання безоплатної правової допомоги розглядаються в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Стаття 7. Заборона відмови в прийнятті та розгляді звернення

Звернення, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов'язковому прийняттю та розгляду.

Забороняється відмова в прийнятті та розгляді звернення з посиланням на політичні погляди, партійну належність, стать, вік, віросповідання, національність громадянина, незнання мови звернення.

Якщо питання, порушені в одержаному органом державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднаннями громадян або посадовими особами зверненні, не входять до їх повноважень, воно в термін не більше п'яти днів пересилається ними за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянину, який подав звернення. У разі якщо звернення не містить даних, необхідних для прийняття обґрунтованого рішення органом чи посадовою особою, воно в той же термін повертається громадянину з відповідними роз'ясненнями.

Забороняється направляти скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються.

Стаття 8. Звернення, які не підлягають розгляду та вирішенню

Письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає.

Не розглядаються повторні звернення одним і тим же органом від одного і того ж громадянина з одного і того ж питання, якщо перше вирішено по суті, а також ті звернення, терміни розгляду яких передбачено статтею 17 цього Закону, та звернення осіб, визнаних судом недієздатними.

Рішення про припинення розгляду такого звернення приймає керівник органу, про що повідомляється особі, яка подала звернення.

Стаття 14. Розгляд пропозицій (зауважень) громадян

Органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання

громадян, посадові особи зобов'язані розглянути пропозиції (зауваження) та повідомити громадянина про результати розгляду.

Пропозиції (зауваження) Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, інвалідів Великої Вітчизняної війни розглядаються першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто.

Стаття 15. Розгляд заяв (клопотань)

Органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники та посадові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, до повноважень яких належить розгляд заяв (клопотань), зобов'язані об'єктивно і вчасно розглядати їх, перевіряти викладені в них факти, приймати рішення відповідно до чинного законодавства і забезпечувати їх виконання, повідомляти громадян про наслідки розгляду заяв (клопотань).

Заяви (клопотання) Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, інвалідів Великої Вітчизняної війни розглядаються першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто.

Відповідь за результатами розгляду заяв (клопотань) в обов'язковому порядку дається тим органом, який отримав ці заяви і до компетенції якого входить вирішення порушених у заявах (клопотаннях) питань, за підписом керівника або особи, яка виконує його обов'язки.

Рішення про відмову в задоволенні вимог, викладених у заяві (клопотанні), доводиться до відома громадянина в письмовій формі з посиланням на Закон і викладенням мотивів відмови, а також із роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

Стаття 16. Розгляд скарг громадян

Скарга на дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, засобів масової інформації, посадові особи подається у порядку підлеглих вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням - безпосередньо до суду.

Скарги Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, інвалідів Великої Вітчизняної війни розглядаються першими

керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, організацій і підприємств особисто.

Скарги на рішення загальних зборів членів колективних сільськогосподарських підприємств, акціонерних товариств, юридичних осіб, створених на основі колективної власності, а також на рішення вищих державних органів вирішуються в судовому порядку.

Громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу. Скарга в інтересах неповнолітніх і недієздатних осіб подається їх законними представниками.

Скарга в інтересах громадянина за його уповноваженням, оформленим у встановленому законом порядку, може бути подана іншою особою, трудовим колективом або організацією, яка здійснює правозахисну діяльність.

До скарги додаються наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги, які після її розгляду повертаються громадянину.

Стаття 18. Права громадянина при розгляді заяви чи скарги

Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право:

особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;

знайомитися з матеріалами перевірки;

подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;

бути присутнім при розгляді заяви чи скарги;

користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку;

одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;

висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги;

вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Стаття 19. Обов'язки органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, їх керівників та інших посадових осіб щодо розгляду заяв чи скарг

Органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, засоби масової інформації, їх керівники та інші посадові особи в межах своїх повноважень зобов'язані:

об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги;

у разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації при розгляді заяви чи скарги скласти про це мотивовану постанову;

на прохання громадянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу;

відмінити або змінювати оскаржувані рішення у випадках, передбачених законодавством України, якщо вони не відповідають закону або іншим нормативним актам, невідкладно вживати заходів до припинення неправомірних дій, виявляти, усувати причини та умови, які сприяли порушенням;

забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку з заявою чи скаргою рішень;

письмово повідомляти громадянина про результати перевірки заяви чи скарги і суть прийнятого рішення;

вживати заходів щодо відшкодування у встановленому законом порядку матеріальних збитків, якщо їх було завдано громадянину в результаті ущемлення його прав чи законних інтересів, вирішувати питання про відповідальність осіб, з вини яких було допущено порушення, а також на прохання громадянина не пізніше як у місячний термін довести прийняте рішення до відома органу місцевого самоврядування, трудового колективу чи об'єднання громадян за місцем проживання громадянина;

у разі визнання заяви чи скарги необґрунтованою роз'яснити порядок оскарження прийнятого за нею рішення;

не допускати безпідставної передачі розгляду заяв чи скарг іншим органам;

особисто організовувати та перевіряти стан розгляду заяв чи скарг громадян, вживати заходів до усунення причин, що їх породжують, систематично аналізувати та інформувати населення про хід цієї роботи.

У разі необхідності та за наявності можливостей розгляд звернень громадян покладається на посадову особу чи підрозділ службового апарату, спеціально уповноважені здійснювати цю роботу, в межах бюджетних асигнувань. Це положення не відмінює вимоги частини дев'ятої цієї статті.

Стаття 20. Термін розгляду звернень громадян

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цією статтею терміну.

Звернення громадян, які мають встановлені законодавством пільги, розглядаються у першочерговому порядку.

Стаття 24. Відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про звернення громадян

Особи, винні у порушенні цього Закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України.

Стаття 28. Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян

Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян відповідно до своїх повноважень здійснюють Верховна Рада України,

народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські, районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети, депутати місцевих рад, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади щодо підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій.

Стаття 29. Прокурорський нагляд за дотриманням законодавства про звернення громадян

Нагляд за дотриманням законодавства про звернення громадян здійснюється Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами. Відповідно до наданих їм чинним законодавством повноважень вони вживають заходів до поновлення порушених прав, захисту законних інтересів громадян, притягнення порушників до відповідальності.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ *(витяги)*

Стаття 212². Порушення законодавства про державну таємницю

Порушення законодавства про державну таємницю, а саме:

1) недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;

2) засекречування інформації:

про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;

про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися та загрожують безпеці громадян;

про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти та культури населення;

про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

іншої інформації, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена;

3) безпідставне засекречування інформації;

4) надання грифа секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненадання грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставне скасування чи зниження грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації;

5) порушення встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;

6) невжиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці;

7) провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без отримання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщення державних замовлень на виконання робіт, доведення мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;

8) недодержання вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними;

9) невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення її конфіденційності, цілісності і доступності, -

тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, -

тягне за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212³. Порушення права на інформацію

Неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України "Про інформацію", "Про доступ до публічної інформації", "Про звернення громадян", "Про доступ до судових рішень" та "Про засади запобігання і протидії корупції", або на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", -

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, -

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРОКУРАТУРУ» (витяги)

Стаття 1. Прокурорський нагляд за додержанням законів в Україні

Прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Стаття 12. Розгляд заяв і скарг

Прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Прокурор здійснює нагляд за додержанням вимог законодавства щодо порядку розгляду скарг всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами.

Прокурор проводить особистий прийом громадян.

Прийняте прокурором рішення може бути оскаржено вищестоящому прокурору або до суду.

Після прийняття рішення по скарзі Генеральним прокурором України провадження по таких скаргах в органах прокуратури припиняється.

Стаття 19. Предмет нагляду за додержанням і застосуванням законів

Предметом нагляду за додержанням і застосуванням законів є:

- 1) відповідність актів, які видаються всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам;
- 2) додержання законів про недоторканність особи, соціально-економічні, політичні, особисті права і свободи громадян, захист їх честі і гідності, якщо законом не передбачений інший порядок захисту цих прав;

3) додержання законів, що стосуються економічних, міжнародних відносин, охорони навколишнього середовища, митниці та зовнішньоекономічної діяльності.

Перевірка виконання законів проводиться за заявами та іншими повідомленнями про порушення законності, що вимагають прокурорського реагування, а за наявності приводів - також з власної ініціативи прокурора. Прокуратура не підміняє органи відомчого управління та контролю і не втручається у господарську діяльність, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству.

Стаття 20. Повноваження прокурора (частина 3)

При виявленні порушень закону прокурор у межах своєї компетенції має право:

- 1) вносити подання;
- 2) у встановленому законом порядку ініціювати притягнення особи до дисциплінарної, адміністративної відповідальності, скласти протокол про адміністративне правопорушення та починати досудове розслідування;
- 3) звертатися до суду в передбачених законом випадках.

Стаття 24. Постанова прокурора

У разі виявлення в діянні посадової особи або громадянина ознак адміністративного правопорушення прокурор, його перший заступник, заступник виносить мотивовану постанову про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Постанова про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності підлягає розгляду повноважною посадовою особою або відповідним органом у 10-денний строк з дня її надходження, якщо інше не встановлено законом. У постанові прокурора обов'язково зазначається, ким і яке положення закону порушене та в чому полягає порушення.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ» (витяги)

Цей Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування

завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

безпосереднє підпорядкування - відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням;

близькі особи - подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону;

конфлікт інтересів - суперечність між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень;

корупційне правопорушення - умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 4 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність;

корупція - використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 цього Закону, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей;

неправомірна вигода - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

члени сім'ї - особи, які перебувають у шлюбі, їхні діти, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Стаття 4. Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення

1. Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, Голова, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

є) члени Центральної виборчої комісії;

ж) посадові та службові особи інших органів державної влади;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в пункті 1 частини першої цієї статті, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках);

в) посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, які уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному до судового;

г) посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону;

4) посадові особи та працівники юридичних осіб - у разі одержання ними неправомірної вигоди, або одержання від них особами,

зазначеними у пунктах 1 і 2 частини першої цієї статті, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди;

5) фізичні особи - у разі одержання від них особами, зазначеними у пунктах 1 - 4 частини першої цієї статті, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди.

Стаття 5. Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції

1. Президент України, Верховна Рада України, органи прокуратури України здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції в межах повноважень, визначених Конституцією України.

2. Органи державної влади здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції або беруть участь у їх здійсненні у межах повноважень, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами.

3. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції відповідно до Конституції і законів України, актів Президента України.

4. Координацію реалізації органами виконавчої влади визначеної Президентом України антикорупційної стратегії здійснює спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики, який утворюється Президентом України і діє відповідно до вимог, встановлених законом.

5. Спеціально уповноважені суб'єкти безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень (далі - спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції).

Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, підрозділи внутрішньої безпеки митних органів, якщо інше не передбачено законом.

Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють у межах наданих повноважень, визначених

законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори.

6. Суб'єктами, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках - у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, у міжнародному співробітництві в цій сфері, є:

- 1) уповноважені підрозділи органів державної влади;
- 2) місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування;
- 3) підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові та службові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою.

7. Посадові і службові особи органів державної влади, посадові особи місцевого самоврядування, юридичних осіб, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Стаття 16. Вимоги щодо прозорості інформації

1. Особам, зазначеним у пунктах 1 - 3 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється:

- 1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;
- 2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

2. Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону;

2) розміри, види оплати праці осіб, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, дарунки (пожертви).

Стаття 18. Участь громадськості в заходах щодо запобігання і протидії корупції

1. Об'єднання громадян, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення і протидії корупційним правопорушенням (крім випадків, коли це віднесено законом до виключної компетенції спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції) мають право:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, іншим органам, зазначеним у статті 5 цього Закону, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування в обсягах та порядку, не заборонених законом, інформацію про діяльність щодо запобігання і протидії корупції;

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів державної влади;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання і протидії корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання і протидії корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання і протидії корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції, з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству.

2. Об'єднанню громадян, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

3. Законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення розміщуються на офіційних веб-сайтах органів державної влади, органів місцевого самоврядування невідкладно, але не пізніше дня, наступного за днем їх внесення належним суб'єктом до відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

4. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування узагальнюють результати громадського обговорення законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, передбачених частиною третьою цієї статті, та оприлюднюють їх у засобах масової інформації.

Стаття 19. Інформування громадськості про заходи щодо запобігання і протидії корупції

1. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції зобов'язані щороку не пізніше 10 лютого оприлюднювати інформацію про вжиті заходи щодо протидії корупції та про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

2. Спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики щороку не пізніше 15 квітня готує та оприлюднює у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції.

У звіті мають відобразитися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:

а) кількість осіб, щодо яких винесено постанови про притягнення як обвинуваченого та складено протоколи про вчинення адміністративних корупційних правопорушень;

б) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду та на яких накладено адміністративне стягнення за корупційне правопорушення;

в) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 4 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення;

г) відомості про розмір завданих корупційними правопорушеннями збитків, стан та обсяги їх відшкодування;

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) результати соціологічних досліджень, що проводяться державними та недержавними науково-дослідними установами, з питань поширення корупції;

5) інформація про стан реалізації визначеної Президентом України антикорупційної стратегії.

Стаття 21. Види відповідальності за корупційні правопорушення

1. За вчинення корупційних правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 4 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

2. Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, у триденний строк з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили, притягнення до цивільно-правової відповідальності, накладення дисциплінарного стягнення заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України. Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, порядок формування та ведення цього реєстру затверджується Міністерством юстиції України.

Стаття 24. Незаконні нормативно-правові акти та правочини

1. Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, можуть бути скасовані органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

2. Правочин, укладений внаслідок корупційного правопорушення, є нікчемним.

Стаття 27. Контроль у сфері запобігання і протидії корупції

1. Верховна Рада України здійснює парламентський контроль у сфері запобігання і протидії корупції в межах, визначених Конституцією України.

Інші органи державної влади здійснюють контроль у сфері запобігання та протидії корупції у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Стаття 28. Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції

1. Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється на підставі та в порядку, визначеному законом.

Стаття 29. Прокурорський нагляд

1. Нагляд за додержанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

Булгакова Мар'яна Григорівна – засновник та директор ЕДЦ «Правова аналітика», заступник голови та член правління Львівської крайової організації Асоціації українських правників, член Мережі Захисників права на доступ до інформації Інституту Медіа Права, правовий радник Робочої групи неурядових громадських організацій з питань зміни клімату в Україні. Закінчила Львівський національний університет імені Івана Франка, юридичний факультет та здобула ступінь магістра права у 2004 році. У 2007 році отримала сертифікати Інституту тренувань та досліджень ООН з Міжнародного екологічного права та тренера із судового моніторингу Агентства США з міжнародного розвитку. Займається

науково-дослідною, право-аналітичною, правозахисною діяльністю, представництвом громадських інтересів у судах, бере участь у процесах прийняття рішень органами державної влади, працює у складі законотворчих груп, займається моніторингом діяльності органів державної влади та моніторингом виконання національного законодавства, в тому числі міжнародних зобов'язань України. Залучається експертом з правових питань до різних проектів та ініціатив, бере участь у міжнародних переговорних процесах, має близько 70 публікацій на правову, еколого-правову та економіко-правову тематику, є автором більше 50 коментарів та пропозицій до проектів нормативно-правових актів, в тому числі у сфері доступу до інформації, участі громадськості у прийнятті рішень, з питань розвитку громадянського суспільства та адміністративного управління, а також в екологічній сфері. В громадському правозахисному русі з 1998 року.

Петрів Андрій Леонідович – засновник та член Ради ЕДЦ «Правова аналітика». Закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка, юридичний факультет та здобув ступінь магістра права у 2005 році. Адвокат, член Львівської крайової організації Асоціації українських правників. Займається науково-дослідною діяльністю у сфері кримінального, адміністративного

права, права інтелектуальної власності, правозахисною діяльністю, представництвом громадських інтересів у судах, моніторингом діяльності органів державної влади та моніторингом виконання національного законодавства. Має близько 20 публікацій на правову тематику.

Публічна інформація та інформація суспільного інтересу.

Аналітичний матеріал за результатами реалізації проекту «Інформація про публічних осіб та впровадження систем обліку публічної інформації».

За заг. ред. Булгакової М.Г., Львів: ЕДЦ «Правова аналітика», 2013. – 124 с.

Колектив авторів:

Булгакова М.Г. (розділи 2, 4, 8, 9).

Петрів А.Л. (розділи 1, 3, 5, 6, 7).

Підписано до друку 15.06.2013.

Формат 64x90/16. Гарнітура Cambria. Папір офсетний. Друк офсетний.

Наклад 200 примірників.

Друк: ПП «Левко»

Львів, вул.В.Великого, 12. Тел/факс (032) 263-10-27